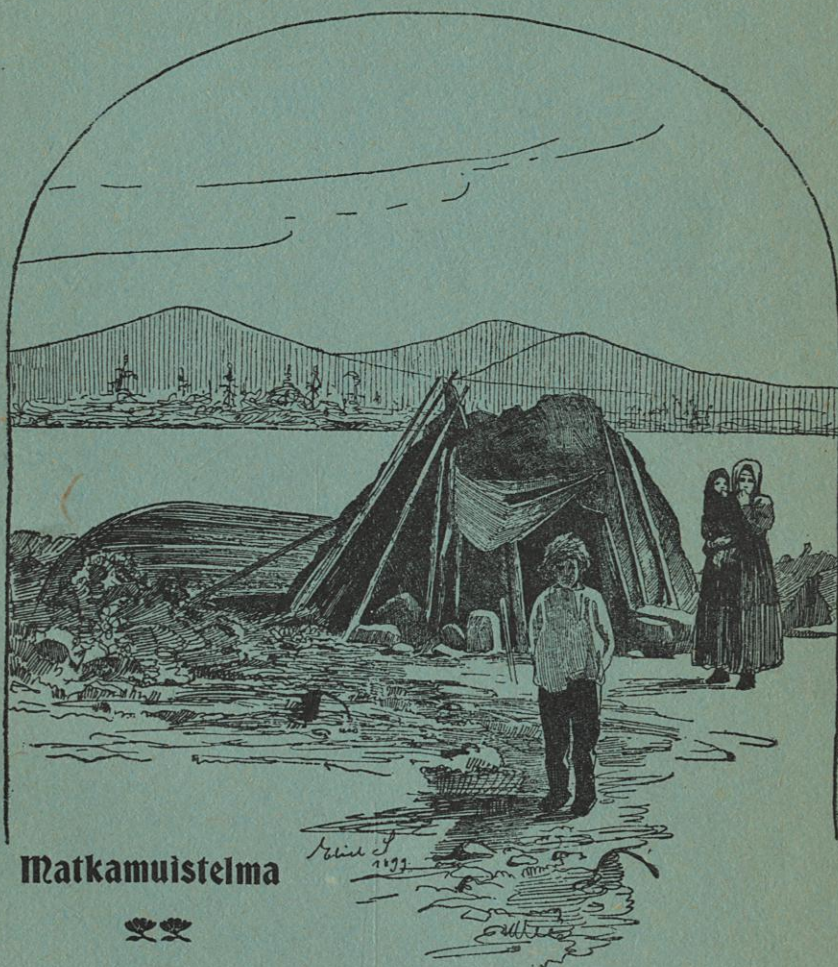

Julius Ailio

Kesäkausi Jäämeren ja Vienanmeren rannoilla

Matkamuistelmia

Helsingissä
Kustannusosakeyhtiö Otava.

Julius Ailio

Kesäkausi
Jäämeren ja Viananmeren
rannoilla

Matkamuistelmia

Helsingissä
Kustannusosakeyhtiö Otava.

KUOPIO 1899.
O. W. Backman'in kirjapaino.

Seuraava matkakuvailu on osittain ilmestynyt jo ennen „Kyläkirjaston Kuvalehden B-sarjassa“. Muodoltaan muuttuneena ja viimeisellä, Venäjän lappalaisia käsittelevällä luvulla lisättyinä astuu se nyt eri painoksena näkyville, pyytäen ensi sijassa päästä nuorisomme sioon. Jos se voi antaa edes osapuilleen tyydyttävän kuvauksen tai vain oikaista joitakin vanhentuneita käsitteitä pohjoisen maankolkkamme pohjoisimmasta luonnosta, jos se voi hiukankin kiinnittää nuortemme mieltä Jäämeren rantamilla ponnistelevain suomalaisveljiemme ja lappalaisheimolaistemme eloon ja oloon, on kertojan tarkoitus täysin voitettu.

Kuvista on sivulla 7 oleva tehty trondhjemiläisen valokuvaajan Axel Lindahlin valokuvan mukaan, sivuilla 10, 16, 26 ja 27 olevat ovat otetut Arkangelin kuvernöörin A. P. von Engelhardtin teoksesta „Pyecckii Чисепъ“, sivuilla 19 ja 20 olevat ovat tehdyt professori W. Ramsayn valokuvain mukaan, muut ovat kertojan omia.

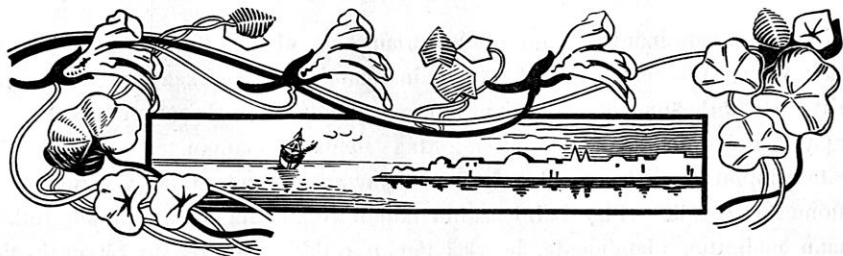
Sisälllys:

	Sivu.
Matka Jäämeren rannikolle	1.
Kuolanvuonosta Kalasaarelle	12.
Kalasaarella ja Muurmannin rannikolla	18.
Molemmin puolin napapiiriä	25.
Vienan rannoilla	29.
Lyhyt luku Venäjän lappalaisista	37.

Kuvat:

Keskiyön aurinko pohjois-Norjan rannikolla	7.
Venäjän uusi satama Jäämeren rannalla	10.
Pakoveden kuivattama kalaranta	15.
Suihkuttavia valaita	16.
Rannikkomaisema Kalasaarelta	19.
Maisema Muurmannin rannalta	20.
Arkangelin tervahovi	26.
Arkangelin rautatie rakennuksenalaisena	27.
Majatalo Imandran rannalta	33.
Salpausselän jatkoa Venäjän Lapissa	34.
Saloseutu Salpausselällä Venäjän Lapissa	35.
Turvekota Imandran rannalta	39.
Edellisen runko	39.
Turvetotain ja lapinkodan pohjapiirroksia	41.
Lapinkota Varsinskin kylästä Jäämeren rannalta	42.
Edellisen runko	42.
Tuvan takka Imandran rannalta	43.
Lappalainen kalmisto Imandrassa olevalta Kuolionsaarelta	46.

Matka Jäämeren rannikolle.

Kenpä ei olisi joskus unelmoinnut näkevänsä Lappia, maata Maanselän ja Jäämeren välillä, jonka talviset revontulet niin loistaen loimuavat, ja jonka kesäinen aurinko ei hetkeksikään väsähdä valaisemasta sen vakavia vaaroja, sen jylhiä tuntureita ja rajattomia rämeitä! Ja kun lisäksi tarjoutuu, kuten tämän kirjoittajalle, tilaisuus saada vapaa matka, sekä ainoana ehtona on samaisen maan luonnon ja kansan tutkiminen, ei suinkaan ole vaikea päätöksen teentä. Silloin eivät paina vaa'assa taloudelliset näkökohdat, arvottomilta tuntuvat matkan vaarat ja vielä vähäpätöisemmiltä Lapinmaan sääsket ynnä muut maanvaivat.

Lupauduin siis osanottajaksi siihen retkikuntaan, jonka Suomen Maantieteellinen Seura keväällä 1897 varusti tutkimaan Venäjän Lapin vuorenja maanmuodostuksia. Toiset osanottajat olivat maisteri G. Bergroth ja retken päämies, professori W. Ramsay.

Venäjän Lappi eli Kuolan niemimaa on, kuten silmäys Euroopan kartalle osottaa, jatkoa Ruotsin, Norjan ja Suomen Lapille ja pistäytyy se kauvas kaakkoon Jäämeren ja Vienanmeren väliin. Viime aikoihin asti on tämä niemimaa ollut melkein ainoa paljas pilkku Euroopan kartalla, tuntematon ja avara erämaa, jonka mannerta vallankin sisämaassa tuskin kukaan muu oli polkenut kuin talviseen aikaan täällä porolaumoinen asustava Lapin mies. Luonnonsuhteiden, eläin- ja kasvimaailman puolesta kuuluu se

kuitenkin Skandinaavian luonnonhistorialliseen alaan, jonka vuoksi tiedemiehet ovat pitäneet tärkeänä tämänkin maankolkan tarkkaa tuntemista. Ja erityisesti tärkeänä jopa kunnianasiana ovat sitä suomalaiset pitäneet, koska Kuolanniemiä lähinnä rajoittaa heidän maataan, ja sen tutkimisesta riippuu moni Suomeakin koskeva kysymys. Tämän tähden varustettiin Suomesta kesällä 1887 kahdeksanhenkinen retkikunta kaikin puolin tutkimaan mainittua niemimaata, ja yksi tämän retkikunnan osasto oli ensimmäinen tieteellinen matkue, joka ikinä on kulkenut halki koko tuon laajan niemimaan lännestä itään. Sen jälkeen on muita vähempiä retkikuntia käynyt jatkamassa ja täydentämässä edellisten työtä ja samassa tarkoituksessa läksimme liikkeelle mekin.

Tehtävänäimme oli pääasiassa paitsi vuoriperän tutkimista koettaa saada selville niitä vaiheita, joiden alaisena Kuolan niemimaa oli jääkaudella s. o. ajalla, jolloin miltei koko pohjois-Eurooppa oli äärettömän vahvan mannermaanjään alle haudattuna, kuin myös sitä seuraavilla myöhäisimmillä geoloogisilla aikakausilla, jolloin maa oli vuoroin satojakin jalvoja vajonneena meren alle, vuoroin taas kohonneena sen yläpuolelle.

Tutkimustemme tuli alkaa Kuolanvuonossa Jäämeren rannikolla ja jatkua sieltä ensin pitkin Muurmannin rantaa ja sitte ympäri koko niemimaan.

Nille, jotka matkustavat Suomesta Jäämeren rannalle, on kolme tietä tarjolla. Lyhin mutta hankalin käy Oulun ja Kuusamon kautta Kannanlahteen, sekä sieltä poikki Kuolan niemimaan osaksi jalan, osaksi veneillä Imandraa y. m. järviä myöten. Toinen kulkutie käy Nevaa, Laatokka, Syväriä ja Äänistä myöten Vienanmerelle ja Arkangeliin sekä sieltä ylös Muurmannin rannalle. Molempia mainittuja teitä ei kuitenkaan voi käyttää ennenkuin kesäkuun alkupuolissa, jolloin jäät eivät enää ole estämässä veneja laivakulkua. Meidän lähtömme tapahtui toukokuun lopussa ja saimme sen vuoksi käyttää kolmatta, pisintä tietä poikki Skandinaavian sekä ympäri Norjan. Mutta tämä on samalla hauskin tie, sillä jo rautatiematka poikki pohjois-Ruotsin ja Norjan, mutta vielä enempi laivamatka pitkin viimemainitun maan rantoja kuuluu hauskimpiin, mitä olla saattaa.

Ensimmäinen havainto, jonka tekee keväällä tultuaan Vaasasta poikki Pohjanlahden Ruotsin puolelle on se, että suven tulo viimemainitussa paikassa on paljon, ehkä pari viikkoa myöhäisempi. Vaasassa olivat puut kaupungin monissa puistoissa ja lehtokaduilla melkein täydessä lehdessä, kun ne Ruotsin puolella samalla kohdalla olivat tuskin paljoa enempiä kuin hiirenkorvalla. Ja samoin oli muun luonnon laita. Selityksen tähän saa siitä seikasta, että Ruotsin puoli on hyvin korkeata verrattuna Pohjanmaan melkein merentasaisiin lakeuksiin.

Mitä tulee maanluonteseen, niin onhan Jämtlanti kuulua kauneudessaan. Vähän väliä vilahtaa siellä näköaloja, jotka kilpailevat toinen toisensa kanssa kiinnittääkseen matkustajan huomiota puoleensa. Me kuljemme läpi komeimman kuusikkometsän, korviamme hivelee noiden solakkavartaloisten, terävähuippuisten puiden surumielinen suhina, kunnes se yht'äkkiä sulautuu kumeean kohinaan, joka syntyy vaahtoavien koskien syöksyessä vinhaa vauhtia kallionrotkojen ylitse, tai taukoo kokonaan siniselkäisen järven avautuessa eteen. Tämä pohjoisen aarniokorven antama tunnelma haihtuu kuitenkin pian toiseen valtavampaan, kun taivaanrannalta kohoaa kymmeniä lumipeitteisiä vuorenhuippuja ja vastaamme puhaltavat puhtaanraikkaat tunturituulahdukset. Silmä etsii ja löytääkin vihertävistä notkelmista oikeita säter-kartanoita karjoineen ja — säter-tyttöineen. Ylpeimmilleen ylenee luonto Åren seudussa, jossa Storsjön kauniin järven äärellä kohoaa vielä kauniimpana valtava Åreskuta puolentoistatuhannen metrin korkeuteen. — Meillä oli hyvä halu tehdä lyhyt vaellus tälle tunturille, sillä kyllä maksaa vaivan nähdä sieltä tarjoutuva suurenmoinen ja vaihteleva näköala. Ja vallankin hauska käy sellainen retki vuorientutkijalle, sillä Åreskuta tietää kertoa, kuten ruotsalaisten tutkimukset ovat osottaneet, tarun omasta synnystään, saman tarun kuin Alpit monine huippuineen, Kaukasus, Uraalinvuoret y. m. Emme voi tässä siitä mainita muuta kuin että se tietää valtavista kokoonpuristuksista, jotka ovat kohottaneet maankuoren paikoittain ylös vuorijaksoiksi, ja laajoista uudismuodostuksista sekä hävitysilmiöistä, jotka ovat luoneet sen lopullisen muodon. Mutta ajasta, jolloin tämä kaikki olisi tapahtunut, se ei tiedä, vaan saattaa olettaa geologisia aikakausia niin pitkän pitkiä, että aatosta huimaa koettaessaan niitä käsittää, ja n. s. historiallinen aika niihin verrattuna tuntuu olevan sekunti vain.

Malttamatta kuitenkaan tehdä poikkeusta suunnitelmassamme jatkoimme edelleen matkaa yli Köölin vuorten. Näistä vuorista, jotka erottavat Ruotsia ja Norjaa, on jokaisella tavallisesti se väärä käsitys, että ne muodostavat yhtenäisen vuorijonon, joka kohoaa ympäröivää maata paljon korkeammalle. Mutta niin ei ole laita. Ne ovat oikeastaan laajaa, useammista ylännteistä muodostunutta, korkeata vuoritasankoa, joka verrattain hiljalleen laskeutuu itäänpäin ja äkimpää länttä kohti, mutta mitään erityistä vuoriharjannetta ei siinä ole.

Poikki Köölin käyvistä solakäytävistä on suurin se, jota myöten Sundsvallin—Trondjemoin rautatie kulkee. Tämä on ollut ammoisaikuinen kulureitti, ja sitä käytti maamiehemme Armfeltkin, kun hän Kaarle XII:n kaaduttua peräytyi Trondjemista. On epäilemättä useimmille tunnettua, mikä hurja retki se oli keskitalvella sotajoukon keralla, ja miten surkeasti se päättyi. Uudenvuoden päivänä v. 1719 yllätti ankara lumimyrsky tuon suoma-

laisjoukon ja heti ensi yönä paleltui suuri joukko kuoliaaksi. Sitte joutui se harhaan ja kuljeskeli useita päiviä sinne tänne autoilla tuntureilla, joten kaikkiaan 3,000 miestä paleltui, nälistyi tai muulla lailla sai surmansa. Vielä pitkien aikain takaa nähtiin näillä tienoilla vainajain vaalistuneita luita vuorien vierillä, ja eräälle kohdalle rautatien varrella on myöhemmin pystytetty kivipatsas, joka on matkustajalle muistuttamassa näistä Isonvihan surullisista sotauhreista.

Norjan rajalla on rautatien korkein kohta, ja siitä pitäen menee juna hyvää vauhtia alaspäin. Matka käy milloin syvällä vuorien välissä olevaa laaksoa pitkin, jonka pohjalla mitä ihanimmat niityt ja vainiot täydessä vihannuudessaan ovat räikeänä vastakohtana noille enimmäkseen huononäköisille norjalaistaloille, milloin taas ammottavan kuilun rinteitä myöten tai jyrkkäranteisen rotkon pohjalla, josta erottaa vaan kapean vyöhykkeen taivasta, ja jonka kummaltakin kupeelta syöksähtää esiin vuolaita vuoripuroja, hakien tietä itselleen johonkin suurempaan virtaan, vihdoin tyynesti laskeakseen valtameren aaltojen helmaan. Pari kertaa sukeltaa juna lyhyeen tunneliin, ja vihdoin aukeaa silmien eteen Trondjemien kaunis ja laaja vuono ja sen äärellä oleva samanniminen kaupunki.

Trondjemi eli entinen Nidaros on tuhatvuotinen kaupunki, ja sillä onkin vanhoja historiallisia muistomerkkiä näytettävänä enemmän kuin millään muulla Norjan kaupungilla, ennen kaikkia sen tuomiokirkko, kaunein pohjolassa, ainakin sitte kun ne suurensuuntaiset ja sanomattomia summia kysyvät uudistustyöt, jotka par'aikaa ovat tekeillä, on ehditty loppuun suorittaa.

Meidän oli aikomuksemme Trondjemissa ehtiä nopeakulkaiseen matkailjalaivaan, jolla olisimme kahdessa ja puolessa päivässä päässeet ylös Hammerfestiin. Harmiksemme saimme kuitenkin kaupunkiin saavuttuamme kuulla, että laiva oli saman päivän aamuna lähtenyt. Vasta parin päivän päästä oli lähtevä eräs posti- ja rahtilaiva »Olaf Tryggvesson,» joka lisäksi oli viipyvä samalla matkalla toisen verran enemmän aikaa, koska sen piti poiketa joka toiseen vuonoon ja postiasemaan. Ikäväähän se oli, mutta ovathan tällaiset sattumat matkoilla niin tavallisia, ja me kun olimme lähteisämme yhteisesti päättäneet, ett'emme mitään koskaan kadu, otimme tuon viivästymisen iloiselta kannalta.

»Olaf Tryggvesson» oli joltisenkin suuri laiva, ja nimellään johdatti se heti mieleen Norjan loistavan sankariajan. Elävänä esiytyi mielikuvtuksessa se Olaf Trygven poika, joka v. 1000 vaiheilla joutui loukatun Sigrid Neuvokkaan juonien kautta suunnitellun äkkiylläkön alaiseksi ja urheasti otteli komealla »Käärme» laivallaan kunnes tämä oli täysi vihollisia ja syöksyi sitte aaltoihin — eikä näkynyt ikinä enää.

Parin ensimmäisen päivän matka »Olaf Trygvessonilla» ei tarjonnut juuri mitään nähtävyyksiä, jollen ota lukuun sellaista näkyä, kuin juuri edellisenä päivänä poroksi palaneen pienen Namsos kaupungin rauniot. Se oli surullinen näky savuavine tuhkaläjineen, mahdottomine rautakasoineen, joista selvästi näki elävänsä oikessa rautaaajassa, ja törröttävine savupiippuineen. Yhtä surullista oli nähdä noita äänettämiä ihmisparvia, jotka siellä täällä etsiskelivät tuhasta joitakin arvoesineitä. Ojolleen kaatunut kirkontorni, pirstautunut apteekkikalusto ja monet kissanraadot puiden juurilla todistivat liekkien nopeasta hävitystyöstä, mutta nopeasti näyttiin ryhtyvän uudisrakennuksiinkin, sillä jo meidän laivallamme saapui kaupunkiin kirvesmiehiä, lankkuja ja lautoja.

Luonto oli Trondjemista ylöspäin ikävään asti yksitoikkoista, silyityneitä ja pyöristyneitä anialastomia kallioita vain yhtä mittaa. Ihmiskasuntoja oli harvassa, joko jonkun saaren suojassa tai pienemmän mutkan perällä, ja nekin näyttivät kuni nukkekojuilta matkan päästä katsellen ja verrattuina harmajaan vuoren röykkiöön, jonka juurella ne sijaitsivat. Vain joskus näyttäytyi viehättävä ja silloin kerrassaan idyllinen kuvaelma, kun laiva kääntyi äkisti johonkin vuonoon, jonka rannalta ilmeni pikkuruinen, vihanan nurmen ja metsikon ympäröimä kylä. Siellä oli vuorien suojassa tyyntä ja päiväpaisteista, kun sen sijaan tuolla ulkopuolella Atlantin aallot pitivät pauhinaa.

Nyt ne olivat sen sijaan rauhaisia, ja hyvillä toiveilla saatoimme kohdata edessäpäin alkavia kauniita maisemaseutuja.

Kuljemme ohi Torghättan, joka on nähtävimpiä, merkillisimpiä paikkoja matkalla. Se on tunturi, jonka yläosassa on suuri aukko tai käytävä läpi koko vuoren, ikäänkuin louhimalla puhaisu tunneli. Satu kertookin lemmenkateen jättiläisen keihäällään puhaisseen sen, koettaessaan tavoittaa toista jättiläistä, joka riensi pois ryöstämänsä immen keralla. Mutta geologit selittävät sen muodostuneen siten, että tunturissa on ammuin sitte tapahtunut n. s. syrjäytys eli luisuminen alaspäin siihen syntyynyttä kulmista halkeamaa myöten, joten tunturi on ikäänkuin avautunut keskeltä.

Nyt sivuutamme taas »Seitsemän sisarusta» — yhtä monta toisistaan eri pitkän matkan päässä olevaa vuorenhuippua. Ja jokaisen matkustajan vastattavaksi pannaan kysymys, joka tässä asetettakoon lukijallekin: Minkä sisarusten väli on suurin *).

Muuten alkavat vuoret nyt muuttua teräväpiirteisiksi, äkkiseinäisiksi, alppimaisiksi muodoltaan. Niiden keskikorkeus on 800—1,000 metriä yli meren pinnan ja usein ne kohottavat huippunsa läpi pilvien. Erittäin

---

*) Tietysti äärimmäisten.

somaa on nähdä suuren pilvenlonkaleen leijuvan yksinäistä tunturia ympäröivänä renkaana, ja vielä somempaa, kun se ikäänkuin myssy varoellen verhoaa tunturin lakea, mukautuen tämän muodon mukaan. Usein kulkee laiva kapeista salmista, joiden kummallakin puolella tunturit kohoavat hui- maavaan korkeuteen, tai varsin läheltä rantaa, etsien turvallista väylää jyrkän tunturin juuritse. Tällöin täyttää mielen outo tunnelma, sillä ihan voisi kättä ojentaa noille ylpeänjuhlallisille, kolkonkauniille vuoriritareille, jotka siinä seisovat rannanvahteina Atlantia ja Jäämerta vastaan. Kun taas näet ne loitompaa lahdelta ilta- tai yöauringon heikenneessä valossa, niin nättävät ne niin pehmeäpiirteisiltä, niin sulavan viehkeiltä, jotta luulisi joutuneensa ihanaan ihmemaahan.

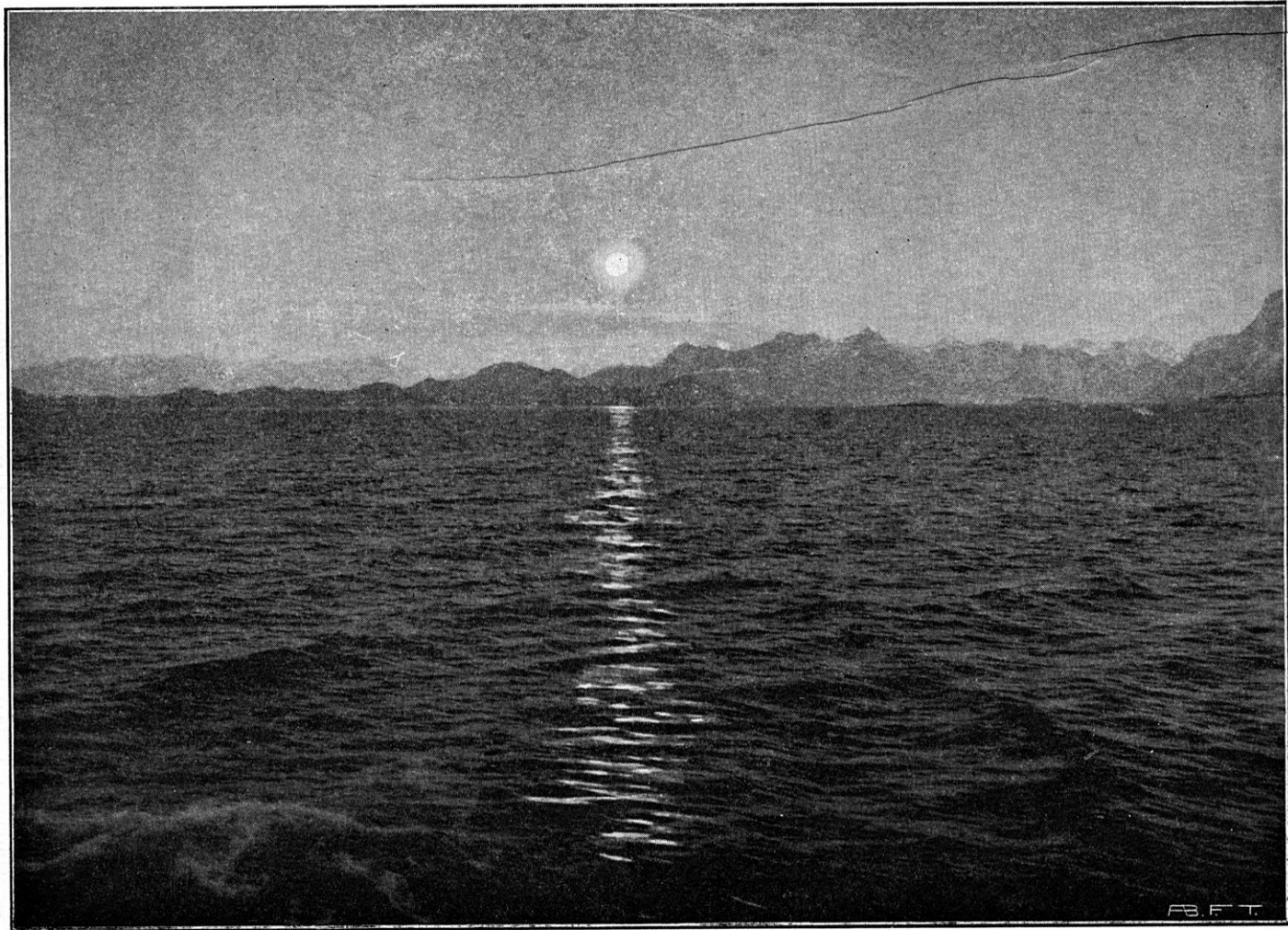
Eräs kohta, jota matkalla oikein odottamalla odotetaan, on napapiiri. Mutta tähän on vain viiva, joka ajatellaan vedetyksi 60° 30' vaiheilla pohjoista leveyttä, eikä siinä siis ole mitään nähtävää. Sen paikkaa tiedustelevalle onkin tapana näyttää jännitettyä hiuskarvaa! Ihan tietämättämme soluu laiva tämän merkillisen viivan ylitse, ja me olemme Jäämeren hyisillä aalloilla, ikuisen vilun valtakunnassa.

Itse asiassa ei tietysti mitään muutosta ole huomattavissa. Mitä kau- neimman sään vallitessa, tuulen vain hiljalleen liikutellessa laineita, joilla toisinaan näyttäytyy delfinejä pyörien seuraten laivaamme, lähenemme me matkan kauneinta kohtaa — Lofotenin saariryhmää.

Taaksemme jäävät mannermaan alppimaiset tunturirannat, edesämme välähtävät taivaan rannalta häikäisevän valkeat lumihuiput, ja vähitellen sukeltautuu esille kokonainen sarja hurjankauniita villinnäköisiä tuntureita, jotka ihan taivaisiin tavoittavat. Vasta täällä saa käsityksen Norjan luon- nosta, sen kauneuden vallasta, vasta täällä, napapiirin yläpuolella, esiytyy pohjola kaikessa herruudessaan, ei petollisena kangastuksena, ei ohivilahta- vana unikuvana, mutta tarumaisen kuvallisena panoraamana, mikä hellyttää mielen ihan hurmoksiin. Yngvar Nielsen mainitsee käsikirjassaan matkaa Vestfjordin yli Lofotenille »ehdottomasti yhdeksi maailman kauneimmista merimatkoista» eikä hän siinä taitane lioitella. Enkä minä enään ihmettele Saksan keisarin tiheitä laivaretkiä pitkin Norjan rannikkoa ylöspäin, sillä nähtyä kerran tämän valtavan kuvaelman, tahtoo sen nähdä toisenkin ker- ran, tahtoo nähdä eri säällä, eri valaistuksessa, eri aikoina. Mutta jo lähe- nemme rantaa ja nyt näemme vasta yksityispiirteittäin noiden tummain tuntu- rien rikkiset ruhot, niiden pistävän terävät huiput, niiden vimmatun hajajärjes- tyksen. Ja sivuitse synkkävarjoisen tunturin seinän pyörähtää laiva satamaan, joka sekä muodoltaan että kauneudeltaan on ympäristönsä verranvastainen.

Jäämeri oli ollut leppoisa vain niin kauvan kuin se oli ehtinyt näyttää ihanimman helmensä, mutta nyt se alkoi vyöryttää ilkeän vihaisia ärjyjä

B. F. T.

Keskiyön aurinko pohjois-Norjan rannikolla.

suoraan pohjasta. Niin kauvan ei ollut hätää kun vielä kuljimme saariston suojassa, mutta Tromssan kaupungin jätettyämme joutui laivamme suoraan tuulen turjuteltavaksi, ja pian tulivat vaikutuksetkin näkyviin. Matkustajain naamat venyivät pitemmiksi, yksi ja toinen katosi hyttiinsä, ruokapöytä harveni harvenemistaan. Niin näin minäkin parhaaksi vilttiini peittäytyen paeta hyttiin potemaan. Oli ihan iänkaikkista heilumista ylös alas, laivan rautaseinät ratisivat, kyökissä kalkkahtelivat posliinit yhtenäin, ja silloin tällöin kuului kova kolahdus jonkun raskaamman esineen kaatuessa tai pudotessa. Siinä ja siinä oli, että itse pysyi kunnialla vuoteellaan tai kyyrysilään sohvansa nurkassa, välinpitämättömänä kaikelle — ei juuri pahoinvoinnava, mutta kuitenkin heikkona ja omituisessa horrostilassa. Kannelle ei ollut menemistä, sillä siellä tuskin pystyssä pysyi. Ja mitäpä siellä tekemistä, sillä maisemat eivät suinkaan viehättäneet tässä tilassa ja tällaisella säällä. Mustana mylleröi Jäämeri, tumma oli taivas ja pimeä päivä noiden sakeain ja hyyhmäisten pilvenmöhkäleiden takia, joista ihan rentonaan valui lumiräntää, laskeutuen lianharmaana peitteenä kaikkialle. Ja tuuli tai myrsky se mylvi, ulvoi ja vinkui, ja säestystä suorittivat miljoonat merilinnut kama-lasti kirkuen. — — — — —

Hammerfest!

Hauska värähdys tuntui koko ruumiissa kuullessaan tämän maailman pohjoisimman kaupungin nimen ja huomattessaan heti oltavan sen satamassa — suojassa äkäisen Jäämeren pahimmilta puusilta.

Niin napaseutuiseksi kuin konsanaan voi kuvitella Hammerfestin ympäristöineen, ei kuitenkaan mielikuva likimaillekaan lähene sitä todellista kuvaa, joka nyt avautui eteen. Ei ole jälkeäkään noista maireista maisemista, joita pari päivää sitte oli nähnyt; ja joista silmä ei ensinkään olisi hennonnut luopua, sillä puut ja pensaat ovat uupuneet jo etelämmille aloille ja alaston harmaa on vallitseva väri kaikkialla. Ei ole haahmoakaan Lofotenin lumoavista, tuntureista, vaan jäykkänä, raskaina, ankaroina kohoavat kalliot täällä merestä. Synkeän värinen on meri satamassa, näyttäen sitä synkemmältä nyt vallitsevassa pilvihämärässä ja vaalean lumirännän kattaessa rakennuksia sen rannalla. Suuria lumikinoksia huomaa vuorten rotkoissa, ja kaupungin äärellä olevalla tunturilla, jonne olemme nähneet vaivan nousta, kohtaa meitä miltei täysi talvi — kesäkuun alussa — ajaen meidät hetimiten alas.

Hammerfestissä on 2,500 asukasta, jotka elävät jäämerenpyynnillä. Kaupunki on muuten rakennuksiltaan hyvin hauskan, jopa kauniin näköinen, sillä se on suurimmaksi osaksi uudestaan rakennettu v. 1891 sattuneen tulipalon jälkeen. On siis täälläkin hyvinvointia sekä epäilemättä myöskin viihtymystä! Ja että täälläkin eletään muun maailman muassa, todisti kor-

kean silkkihatun näkeminen, jonka kantajan leikillä ristimme »sivistyksen etuvartijaksi pohjolan pimeyttä vastaan.»

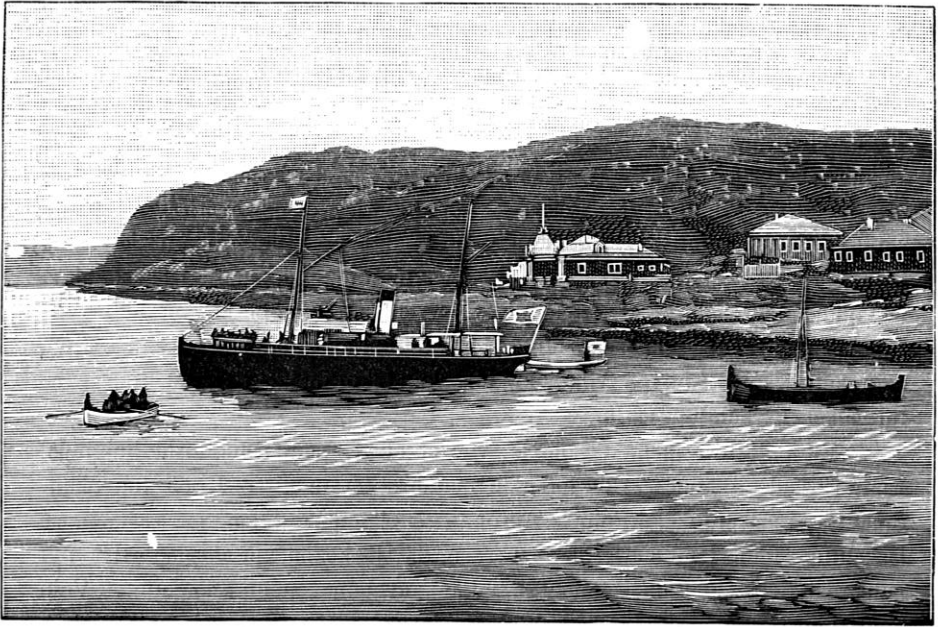
Kaupungilla on tietysti myös ravintola, jossa me suomalaiset — paitsi meitä oli yhdessä matkassa kolme metsäherraa ja eräs kasvientutkija, jotka aikoiivat Suomen Lappiin — vietimme mitä rattaosimman illan, muistiksi siitä piirtäen nimemme matkailijakirjaan. Sitä selaillessa sattui silmiin Nanseninkin nimi, jonka hän oli kirjoittanut palattuuan kuululta retkeltään. Ei se olisi muuten tainnut löytyäkään, mutta erääseen sarekkeeseen, jonka yllä oli kysymys »mistä koleeran saastuttamasta paikasta matkustaja tulee», ja joka muuten oli työpöyhjä, oli Nansen piloillaan kirjoittanut: 86° 14' pohj. lev.

Itään päin Hammerfestistä on taas jonkun verran saaristoreittiä kuljetavana, m. m. Magerön saaren eteläpuolitse, mutta sitte aukeaa Jäämeren ulappa ihan kahleettomana, leviten silmäkantamattomiin kohti kolkkoja ikijään seutuja. Myrskyä kesti vieläkin, mutta nyt oli jo sen verran totunut merenkäyntiin, jotta vahvasti vaateuttuna ja puolipaastoa pitäen saattoi vähin liikkua kannella. Ja kannattikin nähdä tätä suurenmoista mutta koleata merikuvaelmaa. Aalokko oli vieläkin niin ankaraa, että kaksi aaltoa tai oikeammin aaltovuorta, jo riittivät täyttämään näköpiirin. Ja nuo vyöryt vasta olivat säännöllisen suorina, terävän harjakkaita, sekä synkän mustia, vain kärjissään vivahtaen vihreään, joka kuitenkin melkein yhtenäin sekaantui valkeaan vaahdon väriin.

Rannat ovat täällä tasauneet, vuoret eivät enään muodosta huippuja, vaan verkalleen nousevat ne jotenkin mataliksi tasangoiksi. Kööli, tuo Skandinaviaan selkäranka, Pohjois-Europan suojamuuri Jäämerta vastaan, se laskeutuu nim. Hammerfestissä mereen, ja laakeana, tasaisena leviää nyt maa, käyden sitä alhaisemmaksi, mitä kauvemmas itään etenemme. Vain muutamien kohdoin on jyrkästi mereen laskeutuvia vuorensinämiä, kuten Nordkynin, Euroopan mantereiden pohjoisimman kärjen, ja sen lähellä olevain Lintutunturien kohdalla. — Viimemainitut, samoin kuin useat muut samanimiset vuoret, ovat saaneet nimensä siitä, että lukemattomat lintulaumat, enimmäkseen kolmivarpaisia lokkeja, kaakkureita, alkoja y. m., ovat valinneet kaikki niiden kolot ja raumat tyyssijokseen. Nämä värittävätkin tumman tunturiseinän vallan valkeaksi, ja levottomina leijailee niitä sadoittain sen edustallakin. Laivan sivuuttaessa tällaista lintuvuorta pyrähtää siltä kuten myrskypilvi koko legioona lentoon, peittäen auringon valonkin, ja silloin syntyy kirkuna ja rääkynä niin kimakka, että korvia särkee, ja vain hiljalleen taukoa tämä laivan jättäessä vuoren kauvas taaksensa.

Lukuisissa jäämerenvuonoissa, joista suurimmat ovat Porsanger-, Lohija Tenovuono, on lukuisia, Jäämerelle niin kuvaavia kalastajakylä eli »fiske-

värejä», kuten niitä norjaksi nimitetään. Muistan aina niin hyvin ensimmäisen näkemäni fiskeværin, jonka edustalla me synkkänä yönseutuna jonkin aikaa odotimme meren hiukan tyyntyvän. — Matalalla harmaalla kalliorannalla on pieni mutka, ja sen perukassa joukko mitättömän näköisiä rakennuksia, harmaita ja punasia. Lähinnä merta on rivi kalamakasiineja ja niiltä lähteviä puulaitureita, joiden päässä aina on suuri väkipyörä kalojen nostoa varten. Puhtaudesta ei ole ylimalkaan puhuttakaan sillä kalain jätteitä on joka paikassa levittäen ilkeätä hajuaan ja turmellen ilmaa. Ja kylän ympärillä on taajalta telineitä, pukkien päällä lepäviä orsia, joille

Venäjän uusi sotasatama (Katariinan satama) Jäämeren rannalla.

turskat ripustetaan kuivamaan tulessa ja päivänpaisteessa. Mikä erityisesti oli kylälle kuvaavaa, oli sen edustalle ankkuroinut valaanpyyntilaiva, joka juuri oli saanut harppuunilla pyydettyksi kaksi valaskalaa. Valkeat, uurteiset vatsapuolet ylöskääntyneinä kelluivat ne merenpinnalla, ja touveilla laivanperään kytkettyinä näyttivät ne mahdottoman suurilta proomuilta.

Samoin kuin kaikki kylät Jäämeren rannalla ovat niin tyypillisiä kalastajakylä, ovat kaikki kaupungitkin luonteeltaan oikeita kalastuskaupunkeja. Sellainen oli Vardöökin, Norjan koillisin kaupunki, pieni ja viheliäinen kylä, jossa löyhyä, mikä läksi kalain jätteistä ja kalanmaksajöljytehtaista, oli niin ilkeä ja sietämätön, että mieluummin vetäytyi huoneeseensa sitä edes vähän paetakseen.

Vardöössä vasta näin minä ensikerran tuon niin odotetun keskiyön auringon. Se oli ihan suorassa pohjassa, parin kolmen kirkunmännän korkeudella taivaanrannasta, mutta ikävästi olin pettynyt, kun se ainakin tällä kerralla näyttäytyi olevan vallan tavallinen aurinko. Ei mitään outoa punertavaa hohdetta, ei mitään värileikkejä, kuten etelässä eläjät sille kuvittelevat. Taivas olikin ihan selkeä ja muuten oli kuin iltapäivällä etelä-Suomessa, eikä ilman kelloa olisi aavistanutkaan olevan puolenyön ajan.

Parin päivän odotuksen jälkeen saapui Arkangelista venäläinen höyrylaiva, jolla jatkoimme matkaa Kuolanvuonoon. Kovan keikunnan jälkeen pääsimme Katariinan satamaan, joka on Venäjän tuleva, aina jäätyvätön ja mitä suojaisin sotasatama, sekä aijottu Venäjän Lapin pääkaupunki.

Kaksiviikkoisen matkan jälkeen olimme siis perillä. Tästä ajasta olimme olleet kymmenen päivää merellä ja siitä enemmän kuin puolet ankaran aallokon alaisia. Sanomattakin saattaa kuvailla niitä tunteita, jotka meidät valtasivat astuessamme vihdoinkin jalallamme päämaalinamme olleen mantereen maaperälle.

Kuolanvuonosta Kalasaarelle.

»Täysi kesä on tullut», kirjoitettiin meille Kuolan Keskivuonosta jo muutama viikko ennen saapumistamme. Saimme kuitenkin havaita, että tämä tiedonanto oli käsitettävä jäämeriläisten tavalla, sillä kesäntulo siellä merkitsee vain maan paljastumista lumen alta. Nurmella oli, jos tätä sanaa voi ollenkaan käyttää, kalpea kevään väri, matala koivuviidakko oli nähtävästi vastikään ehtinyt lehdelle kehittyä, ja ilma oli tuoretta, viilakkata huh-tikuun ilmaa.

Kirjoittaja oli suomalainen kapteeni D. J. Sjöstrand, osanottaja ennen mainittuun suureen Kuolan retkeen, mies, joka monien kirjaviiden elämänvaiheitten jälkeen on häätynyt Jäämeren rannalle kauppa ja kalastusta harjoittamaan. Hänen piti auttaa meitä matkavarustuksissa aikomaamme purjehdusmatkaa varten Kalasaarelle ja pitkin Muurmannin rannikkoa, ja pysähdyimme siis joksikin ajaksi hänen luokseen.

Tällä ajalla teimme me, retkikunnan nuorin jäsen ja minä, matkan Kuolanvuonon perukkaan rantamuodostumain tutkimista varten ja käydäksemme katsomassa Kuolaa, tuota kuolevaa kaupunkia, joka mahtisanan voimasta saa väistyä paremmin luonnon suosiman Katariinan sataman tieltä, mihin nyt jo on siirretty kaikki Venäjän Lapin oikeus- ja hallinnolliset vi-rastot.

Purjehdimme hiljalleen ohi verraten hempeiden vuorirantain, joiden kupeita verhoaa alussa hentouttaan kainosteleva, mutta etempänä yhä varttuva

koivumetsä, minkä vihannuudessa silmä mielellään viivähtää pitkän aikaa oltuaan sitä näkemättä. Yläälle ei kuitenkaan metsä jaksa täällä nousta, sillä jo 100 metrin korkeudella kyyristyy se kokoon, jättäen tunturin vain jakälän peittämänä kohoamaan yläilmoihin.

Vain siellä täällä pistäytyy Kuolanvuonon partaalla metsikön povesta esille kurjannäköinen turvemaja, n. s. »gammi», jota ympäristöstä erottaa ainoastaan majan katosta nouseva savupatsas. Onpa kuitenkin erällä pienellä saarella kokonainen kyläkin, s. o. neljän lappalaisen perhekunnan kesäsiirtola. Perheistä asui kolme lankuista salvetuissa, mitättömän pienissä tuvissa, »pyrt», ja neljäs maakodassa — muita rakennuksia ei koko kylässä ollut.

Astukaamme sisään tuohon maakotaan! Matalasta ovesta kyyristäytyen joudumme outoon, pari sylvää kumpannekin olevaan kotukseen. Katossa on räppänä, josta näemme hyvän kappaleen taivasta, ja räppänän alapuolella liesikivet. Ainoan ja paraan istumapaikan tarjoavat oikeassa ovinurkassa olevat puunpilkkeet. Vasemmalla puolella kotaa on nim. emännän ja lasten yhteinen sänky eli «krovat», s. o. muutamia maan päällä olevia laudan pätkiä ja oikealla on isännän vuode, paljas porontalja. Kodan peräosassa on pöytä, »tylj», s. o. parin rinnakkain maassa lepävään puun, »polt»in, päällä oleva irtain lauta, ynnä pari pikku tynnyriä leipomista varten sekä jumalankuva matalalla hyllyllä. Alakuloiselta ja ahtaalta tuntuu tämä maja, mutta suruttomilta, avomielisiltä ja ystävällisiltä sen likaiset asujat.

Kesätoimenaan harjoittavat ne kalastusta, ja vähän väliä vilkaiseekin isäntämme kodan seinämään jätetyistä kurkistusreijistä, eikö rantaan laske-
 tun verkon polot ilmoittaisi jonkun lohien joutuneen pyydykseen. Sen varalle on verkon päistä johdettu köydet kurkistusreikäin kautta kotaan, jotta hän heti voisi vetää verkon lähemmäs rantaa ja sitte kiirevilkkää juosta sitä vetämään maalle.

Kun olimme iltasella päässeet perille Kuolanvuonon perukkaan ja ollen levähtäneitä miehiä, lähdimme heti vaeltamaan vaarojen rinteille. Tunti vierähti toisensa jälkeen, ja yhä olimme me vaan hommassa, sillä pimeätä eli yötä ei kuulunut ensinkään. Täällä ei tosiaankaan olla riippuvaisia tavallisesta porvarillisesta ajanjaosta, vaan lähdetään liikkeelle kun halutaan, tullaan perille kun päästään ja tehdään työtä kun tarvitaan olipa sitte kello 12 päivällä tai yöllä. Saattaapa »puolenyön» tienoissa suorittaa esim. mitä suurinta tarkkuutta vaativia mittauksia yhtä hyvin kuin konsanaan päivällä. Myöhemmin ilmain käytyä lämpimämmiksi, käänsimmekin usein päivät öiksi, jolloin eivät kuumuus ja sääsket vallan pahasti rasittaneet.

Kello oli kolmen korvissa aamulla kun meitä alkoi ahdistaa sekä nälkä että väsymys, jonka vuoksi suuntasimme kulkumme lähellä olevaa Kuolan

kaupunkia kohti. Päädyimme sen itäpuolelle, jossa meitä oli leveä Kuolan virta erottamassa kaupungista. Ihmisiä kyllä oli vastarannalla liikkeellä, mutta eivätkö liene kuulleet ehätysshuutojamme vai vaivasiko tylyys heitä, mutta mitään venettä ei kuulunut. Kärsimättöminä jätimme lopulta kaupungin ja käännymme takaisin veneellemme. Mutta silläkin taholla oli tie pystyssä. Se oli pakovesi, joka oli paljastanut lietteisen rannan niin pitkälle, ettei ollut mahdollista mitenkään päästä veneellemme ennen nousuvettä.

Siihen olimme nyt viskatut asumattomalle rannalle uupuneina ja hiukkaisevin vatsoin, johtuen väkisin mietiskelemään elämän kolkkoutta. Mutta älähän, jonkun matkaa käytyämme ilmautui eteemme pikkuruinen kalastajamaja. Vieläpä oli sattuma asettanut niin, että sen asuja oli muuan Kuolanvuonon suomalaisista siirtolaisista, joka kuultuaan meidän olevan Suomesta, otti meidät mitä ystävällisemmin vastaan, tuoden heti esille tuoreimman lohien minkä oli apajastaan saanut. Se siroteltiin suolalla ja paistettiin majassa olevan kamiinin rautalevyllä. Ja maukkaampaa ateriaa emme kumpikaan muistaneet ikinä nauttineemme kuin tämä varhainen aamiaiemme, vaikkei siihen kuulunkaan muuta kuin leipää ja kalaa; mutta kalapa olikin tuota maankuulua jäämerenlohta. Olemuksestamme nauttien heittäysimme hetkeksi ruohikkoon majan edustalla. — Sanomattoman ihana oli aamu ja kerrassaan haaveellisena esiytyi pohjolan luonto. Nurmikossa päilyivät kastepisarat, koivut lahden partahilla suhisivat toisilleen öisiä unelmiaan, ja pienoinen puro riensi solisten sukeltautumaan vuonon veteen. Etäämmällä välkkyivät vaarain laet hattarain halkeamista tunkevien valonsäteiteiden syleilyssä, mutta metsikössä niiden liepeillä viipyivät vielä tummat varjot. Koko luonto tuntui niin ihasuttavalta hiljaisessa, kirkastuneessa loisteessaan, ettei kynä sitä kykene kuvaamaan. Mutta tähän ihastukseen yhtyi kuitenkin yksinäisyyden jopa kolkouden tunne, melkein samoin kuin jänöseen, joka varovasti tulla lyyppäköi edessämme olevalle nurmikolle, mutta vainuten meidän epäystävällisiä aikeitamme katosi saman tien pensaston peittoon.

Mainitsin pakoveden estäneen meidän pääsyämme veneellemme. Tämän kuun vetovoimasta riippuvan säännöllisen meriveden nousun ja laskun eli vuoksen ja luoteen erotus täällä on sängen tuntuva: noin 3—4 metriä. Se on paljon verrattuna siihen, että se Suomenlahdessa ei ole enempää kuin desimetri, mutta vähän siihen nähden esim. kuin Bristolin kanavassa vuoksen ja luoteen erotus on 15 metriä. Sekä nousu että lasku vaihtelee ihan säännöllisesti kuusituntisilla väliajoilla, ja missä rannat ovat matalat, siellä paljastuvat ne pakoveden aikana virstottain ulohtaalte päin, kuten esim. Vienanmeren pohjoisrannalla, josta meidän kuvamme on otettu osottamaan kuivalle jäänyttä kalarantaa. Tätä luonnonsuhdetta osaavat sikäläiset asukkaat käyttää hyväkseen kalastuksessa. Niinpä harjoitti mei-

dän vasta mainittu maamiehemme Kuolanvuonossa oikeata »kuivalla kalastusta», joka tapahtuu siten että pakoveden aikana kuivuneeseen vuonon pohjaan on syvistä verkoista laadittu meidän katiskaimme tapaisia sokkeloja, »tainik»eja, ja niihin eksyvät nousuveden muassa vuonoon pyrkivät lohet. Seuraavan pakoveden aikana käydään sitte kokemassa pyydyksiä, joten saaliin voi korjata melkein jalkojaan kastamatta.

Tältä ensi retkeltämme palattuamme oli jouduttava pitkälle purjehdusretkellemme Kalasaarelle ja Muurmannin rannikolle. Kapteeni Sjöstrandilta

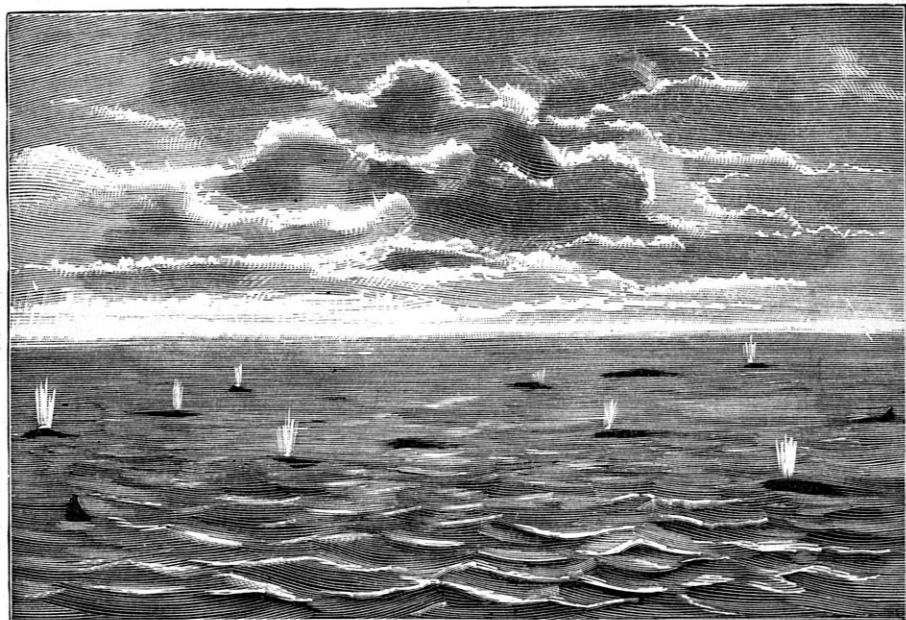
Pakoveden kuivattama kalaranta.

vuokrasimme turskan pyynnissä käytetyn n. s. vämpöörin (fembörding), joka oli pituuttaan 50 ja leveyttään 10 jalkaa sekä kantoi kahta suurnäätä kokkapurjetta. Se joutui ensinnä tarkan puhdistuksen alaiseksi, jonka jälkeen siihen sijoiteltiin paraan mukaan matkakapineet ja eväsvarat.

Viimemainittuina oli erilaisia säilykkeitä, herneitä, perunoita, ryynejä, siankinkkuja, kieltä, juustoa, margariinia, merikorppuja, kahvia, teetä, kakaota, sokeria, tiivistettyä maitoa, y. m. Ja oikein Porvoon mitalla niitä olikin matkassa, sillä olimme laskeneet purjehdusretkemme kestävän vähintään kuukauden päivät ja palkattuamme mukaamme venemiehiksi Parfentji nimisen lappalaisukon ja nuoren ynnä näppärän suomalaisen nimeltä Konrad Ittelin, oli meitä viisi miestä.

Asuintilamme veneessä oli jaettu siten, että retkikunnan makuu-, työ- ja keittohuoneena oli perässä oleva hellakamiinilla varustettu ahdas »ruffi» ja miehiä varten laadittiin taas keskiveneeseen »pressulla» päällystetty lautainen makuusuoja.

Kesäkuun 16 päivänä nostimme purjeet jätettyämme hyvästit kapteeni Sjöstrandin vieraanvaraiselle talolle. Merimiehen lippu-tervehdys, pysynlaukaukset ynnä hurraahuudot rannalta saattoivat meitä matkalle, ja hilpeinä sekä luottoisina lyöttäydymme me purjehtimaan yön selkään.

Suihkuttavia valaita Kuolan Jäämerellä.

Hiukan levähdettyä saimme seuraavana päivänä ryhtyä luovimaan ylös Kuolanvuonon suulle. Oli ankaraa heiluntaa veneessä ja ensimmäinen päivälliskeittomme tapahtui suurella puuhalla tuontuostakin kokkia vaihdellen, mutta sillä lopputuloksella, että piispa pääsi pataan. Purjehtimista jatkettiin koko päivä, ja vieläpä sitä yritettiin seuraavan yön ilta hämärässäkin aika mainingeissa, joita vyöryili suoraan navalta. Peräsiintä hoidimme kukin vuoromme jälkeen, toisten unia vedellessä, mutta suurestikaan emme edistyneet.

On juuri minun vuoroni olla ylhäällä. Laineilla keikkuva purtemme on kuin satujen unilaiva. Ja koko luonto tuntuu nukkuvan, niin valtavan vakaata, niin kuolonhiljaista on kaikkialla. Totisina ja jylhinä häämöittävät

hämärässä kaljut kalliorannat. Merellä ei näy purjetta, ei lintua, ei muuta eloa kuin pyöriäisiä, joista joku huvikseen pulikoi ihan veneen vierelläkin. Ja kaukana ulappaan päin tanssii valaita synkän mustien maininkein seassa, ruiskuttaen suihkusäteitään taivasta kohti ja loiskien pyrstöllään korkealle ilmaan. Tämä vasta tuntuu matkalta

pimeässä Pohjolassa
summassa Sariolassa.

Seuraavana aamuna saimme loistavan myötätuulen, joka kohisten kiihätti venettämme ajottuun satamaan, Titovskajan mutkaan.

Lähdimme täältä heti tunturivaellukselle, joka vallankin eräässä suhteessa tuli kyllin opettavaksi. Emme nim. osanneet oikein arvostella sellaisen taipaleen pituutta, ja lähdimme ilman eväitä liikkeelle. Siitä koitui kuitenkin 8—9 tuntinen mitä vaivalloisin kiipeäminen tunturilta toiselle, jotta sai toisinaan pitää kielen lujastikin suussaan. Ja kun emme olleet edellisenäkään päivänä suurin mitään nauttineet, uuvutti ja kiusotti tuo taivallus mitä suurimmassa määrässä.

Vähät kuitenkaan sellaisista! Olimmehan nähneet kappaleen napa-seutuista luontoa. Harmaita louhaisia tuntureita oli ollut yksi toisensa takana, ja niiden notkelmissa lumikinoksia sekä tunturilampeja, joiden lävitse vihaisina virtaili vuolaita puroja. Kaikkialla oli alastonta ja kuollutta. Kivitaskun raksutus ja tunturin kielekkeeltä kuuluva riekon vihellys tuntuivat kuni valitusvirsiltä tässä koleassa maankolkassa.

Vielä päiväkauden viivytyämme mainitulla seudulla ja Kutovajan mutkassa vedimme taasen purjeita puuhun ja saavuinme pian Kalasaarelle, jossa oli tuleva pidempi pysähdys.

Kalasaarella ja Muurmannin rannikolla.

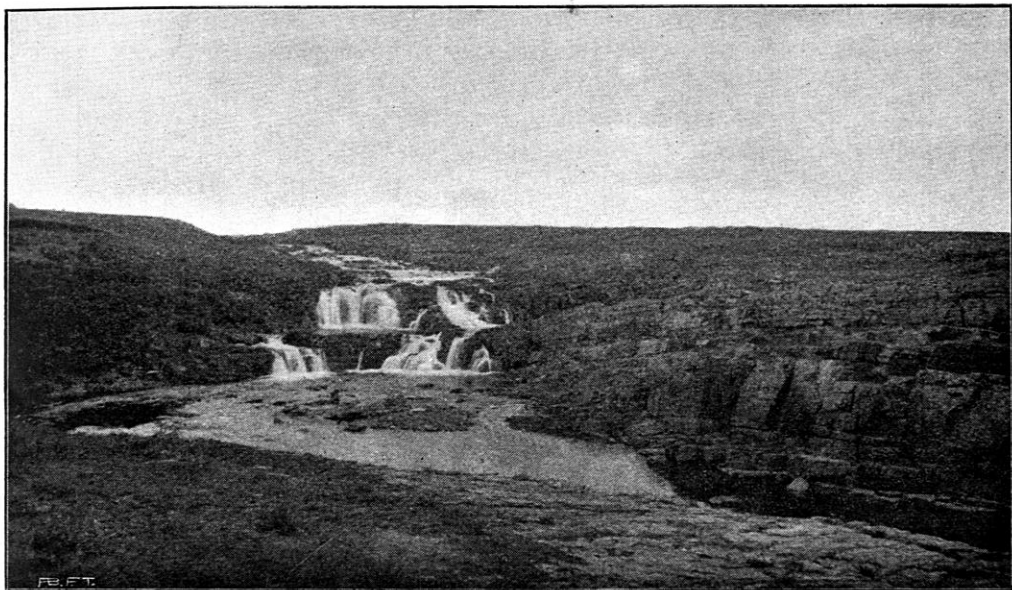
Kalasaari, osa siitä alueesta, joka aikoinaan luvattiin Suomelle korvaukseksi Rajajoen kivääritehdasta varten luovutetusta maakappaleesta, ja väestöltään melkein suomalainen saari, on luonteeltaan tasaista tundraseutua. Sisäosa on kiverämaata soineen ja jänkineen, joissa niukalta viihtyy kasvillisuutta, mutta sitä viljemmältä pesii merilintuja. Vain syksyin harhailee täällä lappi tai uudisasukas villiytyneitä porojaan etsien, muuten on se maailmalle tuntematon maa. Rannikko taas on paikoin hyvinkin laajalta aukeata ruohotannerta, ja täällä näkee kulkija satalukuisina lainehtivia porolaumoja, jotka kesän tultua itsestään rientävät vilkkaaseen meriilmaan sääskiä paetakseen.

Seuraavalla sivulla oleva kuvamme esittää rannikkomaisemaa Kervanon kylän läheltä. Eikö se tunnu autiolta ja surumieliseltä? Tuo eloisa ja viehättävä vesiputous sen keskellä näyttää joutuneen vieraaseen ympäristöön.

Autio ja kolikko on luonto Muurmanninkin rannalla, kuten sivulla 20 oleva, professori Ramsayn valokuvan mukaan tehty kuva niin oivallisesti osottaa, mutta kumminkin eroaa tämä maisema peräti edellä mainitusta. Syynä siihen on erilainen vuoriperä, joka viimeainitulla seudulla on kaikkein vanhinta alkuvuorta (graniittia ja gneissia eli samaa kuin meilläkin), mutta Kalasaarella muodostuu paljon myöhäisemmistä liuskevuorilajeista (syntyneet veteen laskeuneista miljoonista hietamuruista, jotka ovat tiivistyneet vuoriksi ja kohonneet kuiville). Oltuaan alkuaan varmaankin villiä tunturia, on Kalasaari jääajalla höyläytynyt sileäksi tasangoksi, kun sen sijaan laadul-

taan kovempi alkuvuori mannermaalla on paremmin kyennyt vastustamaan jääjoukkojen kulutusta ja jäänyt muodoltaan koluiseksi ja pyöristyneeksi.

Mutta ei ainoastaan jää vaan myös meren aallot ovat olleet osallisena maan tasotustyössä, ja viimeainittujen toiminnasta tavataan jälkiä Kalasaarella runsaasti. Ijänaikuisia rantatöyräitä esiintyy aina 100 metriä ylempänä merenpintaa, ja kauniin aaltomaisissa sarjoissa ulottuu näitä usein nykyrantaan asti. Ne ovat syntyneet siten, että maa on muinoin ollut niin paljon syvemmälle vajonneena ja sen jälkeen kohonnut ylös Ahtolan aalloista.

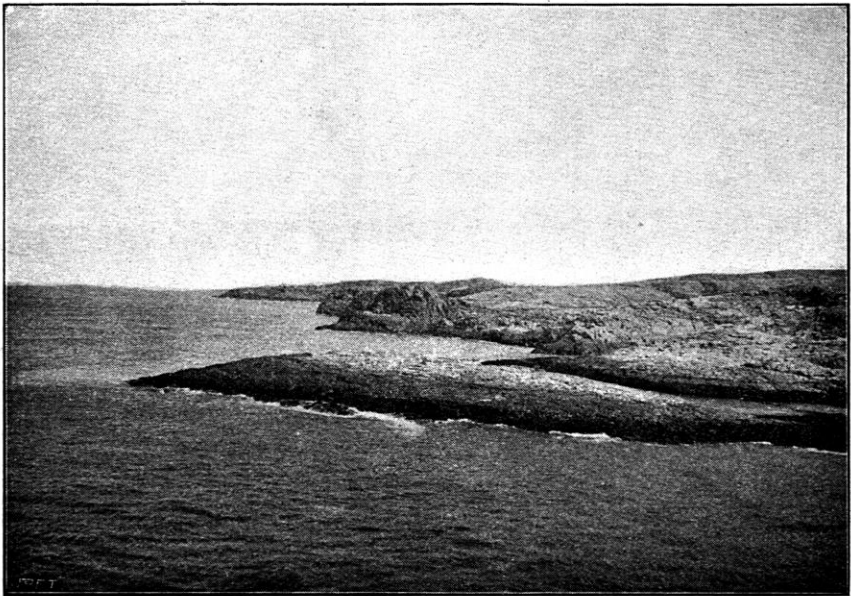
Rannikkomaisema Kalasaareltä.

Muuan huvittava seikka, joka myös saa selityksensä viimeainitusta asianhaarasta on hohkakiven löytyminen ylhäältä meren pinnasta sekä Kalasaarella että Muurmannin rannikolla kuin myös Inarin järven tienoilla ja Ruijassa. Hohka- eli pimsikiveä, joka on äkisti jäähtynyttä tulivuoren laavaa, ei nimittäin esiydy lähimaillaakaan, vaan on se viitatus »vedenpaisumuksen» aikana uiskennellut tänne merivirtain muassa. Se on tullut joko Islannista tai mahdollisesti on se tehnyt vielä pidemmän purjehduksen länsi-Indiasta taikka napameren poikki Amerikan länsirannalta asti.

Ilmasto täällä ylhäällä on tylyä, ja talvi tuima. Tosin ulottaa Golfvirta tännekin lämmintään, ja sen ihmeellisestä vaikutuksesta on kukin niin paljon kuullut ja lukenut, että on varsin taipuvainen sitä uskomaankin.

Mutta ettei se täällä enää paljoa mahda, selvenee kaiken puukasvillisuuden puutteesta niin Kalasaarella kuin koko Muurmannin rannikollakin. Metsä on yläpohjolan lapsukaisille yhtä hämärä käsite kuin Egyptin korpi meikäläisille, sillä vain jossakin notkelmassa näyttäikse koivu mutta sekin melkein kuin maahan piiloutuneena pensaana.

Hyyn ja hallan lomassa elävät Kalasaaren asukkaat uhmaillen Jäämeren aaltoja ja taistellen niiden kanssa niukan leipäpalasen takia. Asuntoina on hirsistä salvettuja tupia tai vain turpeista kyhättyjä »gammeja», ja

Maisema Muurmannin rannalta.

polttoaineena on suoturve, jota kuivatetaan pitkän talven varalle. Useimmiten ovat nämät siirtolaiset kotoisin Kuusamosta, Kemistä ja Rovaniemeltä, mutta noihin reippaisiin pohjalaisiin on Jäämeren ankara luonto syvään lyönyt leimansa. Huoli ja aineellinen murhe kuvastuu ahavan puremilla parrakkailla kasvoilla, mutta poissa pysyvät niiltä ilon väreet, kauvas ovat kaihtineet ylevämmät ilmeet, ja niiden sijaan on astunut raukea tylsyyss.

Ei ihmekään, sillä koulun ja kirkon sivistävän vaikutuksen puute on tehnyt asukkaiden olon henkisesti kuolleeksi. Kieli on kyllä suomea, mutta sivistyssanat, kaikkein tavallisimmatkin, ovat lainattuja harvalukuisilta saarella asuvilta norjalaisilta. Lukutaito on niin ja näin, ja sielunhoidosta ei ole juuri

puhettakaan. Vain silloin tällöin saapuu tänne pappi tärkeimpiä kirkollisia toimia tekemään. Pitkään aikaan ei siellä ollut kuitenkaan ketään käynyt, joten kaipuu sen johdosta oli suuri. Ensimmäinen kysymys mikä meille joka paikassa tehtiin, koskikin papin tuloa näille maille. Ja kahta alakuloisemmaksi kävi aina kysyjä, kun emme voineet antaa minkäänlaista tietoa siitä.

Täkäläisiä oloja kuvaa elävästi eräs pikku kertomus, jonka matkallani kuulin. Papin viime kerralla käydessä oli nimittäin m. m. vihittävä muuan pari, joka kauan aikaa oli asunut yhdessä, ja samassa tilaisuudessa oli myös kastettava neljä tämän parikunnan lasta. Toimitukset kyllä kävivät muutta mutkitta, mutta kun poistuttiin toimitushuoneesta, sattui yksi lapsista unohtumaan sinne!

Suomalaisia asui Ryssän rannalla, s. o. Kuolan vuonon ja Norjan rajan välisellä alueella, v. 1882 Ervastin mukaan yli 700 henkeä, ja luterilaisia lappalaisia yli 60, joten täällä olisi Suomella oikea lähetyksala tarjolla. Ja se olisi mitä kiitollisin työmaa, sillä täällä meitä tarvitaan, täällä meitä kaivataan, enemmän kuin Afrikassa ja — Jaapanissa. Mitä iloa saattaisivatkaan näille kirkkomme eksyneille lampaille edes pienet kirjalahjat, mitä siunausta tuottaisi papin tai koulunopettajan taikka vain katekeetan toiminta heidän keskuudessaan, ja kuinka tärkeä olisi mitättöminkin kirkkorakennus kohottamaan uskonnollista hartautta suomalaisraukoissamme ylhäällä Pohjan perillä.

Oli juhannuksen aika meidän oleskellessamme Kalasaarella. Ilmat, jotka koko kesäkuun ajan olivat kylmiä, sateisia ja tuulisia, yltivät tällöin vihausimmilleen. Koleimmat muistot matkalta liittyvätkin sen vuoksi Kalasaareen.

Niinpä jouduimme viettämään juhannusyön tundralla rankkasateessa ja vilussa, mutta vielä tukalammaksi oli tulla eräs toinen vaellus pari päivää myöhemmin.

Me olimme ehtineet saaren kaakkoiseen kulmaan, ja siellä erosi näiden rivien kirjoittaja muusta matkueesta, tehdäkseen pidemmän kiertomatkan saarella. Lähdin liikkeelle kymmenen korvissa iltasella, kahden muun retkikunnan jäsenen lähtiessä toiselle taholle tutkimuksilleen. Aijoin lähinnä Tsygnavolokin kylään, jonne oli autiota taivalta kolmisenkymmentä virstaa. Ilkeä sade ja vihainen vastatuuli pakoittivat minun kuitenkin pian kääntymään takaisin. Mutta sillä välin oli tuuli kiihtynyt sellaiseksi myrskyksi, että pikuruuhella oli mahdoton päästä lahdelle ankkuroineelle purrellemme. Ei ollut siis muuta neuvoa kuin lähteä uudestaan aikomalleni taipaleelle.

Sade oli hiukan tauonnut, mutta vähän matkaa käytyäni alkoi se jälleen ja kesti kaiken yötä ja aamua. Myrsky ei aluksi tuntunut niinkään

vaaralliselta. Vasta kun ehdin tundralakeuksille, sain havaita, että oli ihan täysi työ ponnistella tuulenpainoa vastaan. Vallankin kysyi ylösmäkea kiipeäminen ankarinta voimain koetusta. Tuiskuna tullut sade pieksi sen lisäksi kädet ja kasvot pöhötyksiin sekä kasteli pian likomäräksi.

En ollut vielä puolimatklassakaan, kun jo aloin tuntea uupuvani. Etsin kallion rotkoja levätäkseni ja suojaa saadakseni, mutta vilu ja nukahtamisen pelko saattoivat minun kiireen kautta hypähtämään taas liikkeelle.

Taival ei vain tuntunut kuluvan. Alakuloisena, raukeana, märkänä ja viluisena laahustelin eteenpäin poikki notkojen, yli tunturien — — —. Olin jo vähällä menettää kaiken luottamuksen perille pääsööni, kun yht'akkiä sain aatoksen, joka antoi uutta vahviketta. Kahden kolmanneksen matkan vaiheille oli nim. karttaan merkitty muuan kylä, ja vaikka minulle oli kerrottu sen olevan aution, en sitä nyt saattanut uskoa, vaan toivossa päästä ihmisiin tein jonkun virstan poikkeuksen sivulle päin.

Astuskelin jonkun matkaa, kapuilin kallioita, kahlailin puroja ja sain kylän näkyviin. Jo voin erottaa rakennuksiakin, mutta ne olivat surullisia asumusrivejä, luhistuneine kattoineen ja ammottavine ikkunanaukkoineen. Edempänä näkyi suurellainen tehdaslaitos ja asuinrakennus, suuntaisin kulkuni sinne, mutta ne olivat molemmat — lukittuina ja kylmillään. Tämä oli epätoivon ja toivon tuottama haikea pettymys ja kahta suurempi mielenmasennus. Tutkistelin kuitenkin ulkokuoneitakin, ja satuin lopuksi saunaan. Uunissa oli lämmin hiillos, ja aijoin nyt valmistaa hyvän pesävalkean itselleni. Mutta akkunalaudat, ainoat, mitä voi irti saada, olivat vallan märkiä, virikkeitä ei löytynyt mistään ja tulitikutkaan eivät ottaneet syttyäkseen. Puuhatessani huomasin eräässä loukossa pari tyhjää konservilaatikkoa, ihan samanlaisia kuin itselläni! Matkatoverini olivatkin siis joutuneet tänne päin, lämmitelleet ja ruokailleet täällä, ja arvelin heidän nyt suunnanneen matkansa samaan kylään, johon minäkin aijoin. Toivo päästä heidän lämpimilleen kiihotti minua, ja sateesta huolimatta, joka kävi rankkaa rankemmaksi, sekä väsymykseni voittaen joudutin matkaani.

Pääsin jo kylän alle, mutta siinä oli taas leveä virta vastassa. Astuin vähän matkaa ylöspäin ja hain karipaikkoja, päästäkseni kahlaamasta virran yli, mutta turhaan. Ei auttanut muu kuin loiskis viluun veteen, ja pian pääsin lämpimän lieden ääreen — koko yöttisen vaelluksen jälkeen. Tovereitani en tavannut, sillä, kuten jälkeinpäin kuulin, he olivat palanneet saman tien takaisin. Heidän tilansa oli ollut miltei vielä tukalampi, ja saavuttuaan takaisin rannalle, eivät he myrskyltä voineet päästä purrelle ennenkuin 20-tuntisen odotuksen jälkeen, pitäen sillä välin juoksemalla lämpiminä sateesta ja vilusta kohmettuneita jäseniään.

Tsyppnavolokissa viivyin pari kolme päivää, nauttien mitä paraimpia päiviä ja suurinta vierasvaraisuutta norjalaisen majakanhoitajan Martinin perheessä. Olihan minulla kuitenkin täälläkin muuan seikkailu, joka olisi saattanut käydä kylläkin vaaralliseksi. Heti toisena päivänä saapumises-tani läksin nimittäin isäntäni kanssa erälle pitkälle kallioniemekkeelle me-ren jatkuvaa raivoa katselemaan. Niemeke oli ehkä toistakymmentä met-riä korkea ja ihan sen tasalle nostivat tyrskyt harjojaan, jonkin verran roiskien korkeammallekin. Olimme jo poismenossa, kun rantaa läheni oikea jättiläisvyöry, korkea kuin vuori, viheriä ja vihainen. »Se käy ylitsemme — — — ei käy — — — käy sittenkin», huudahti majakanhoitaja, ja sa-malla näin hänen kätkeytyvän suuren kiven suojaan. Minä en enää ehti-nyt muuta kuin kääntää selkäni, ja kumartua nojaasentoon molemmat kädet polvia vastassa. Aivan samassa silmänräpäyksessä syöksähti tyrsky päälleni — ihan keskelle selkää niin kuin ammeesta kaataen. Oli onneni, että aalto oli kiertynyt viistoon, joten pahin ryöppy ei joutunut meidän kohdallemme, sillä silloin olisi ehkä pahemminkin käynyt kuin nyt, jolloin pääsin päl-kähästä kylmällä 6°:lla kylvyllä. — Tämän tapaisia vaiheita ja muita vai-vannäköjä sattui matkalla useinkin. Koettuina olivat ne kyllä tukalia, mutta muisteltuina hauskoja.

Kalasaarelta siirryin minä laivalla Muurmannin rannikolle, jossa taasen yhdyin toisiin matkalaisiin Gavrilovan kylässä. Tämä on yksi noita kalas-tuspaikkoja, joita sijaitsee siellä täällä jokien suilla tuolla aukealla, epäkodik-kaalla ja Jäämeren myrskyille alttiilla rannalla, ahtaatuneina synkkäin, haaveel-lisesti pirstautuneiden rantakallioiden lomiin. Talvisin asuu niissä vain har-valukuisia venäläisiä siirtolaisia, mutta varsinaisen kalastuskauden kestäessä (Maariasta Perttuliin) on väestö monin verroin lukuisampi, sillä silloin saa-puu pohjois-Venäjäältä tuhansittain ihmisiä kalastamaan turskaa ja saidaa (erästä turskalajia). Vilkas on se näky, minkä tällainen kalastuskylä tarjoaa. Ih-misiä vilisee kaikkialla ja satamassa värjyy mastoja monimääriä. Ja kun myötäinen nousee, silloin näet pyyntiveneitä kymmenittäin suuntaavan kul-kuansa pohjoiseen. On kerrassaan kaunis näky nähdä näiden purjehtijain pitkässä jonossa häviävän taivaan rantaa kohti.

Sisämaasta saapuu lappalaisia kesäajoiksi ikivanhan oikeutensa nojalla harjoittamaan lohenekalastusta jokiloissa. Mutta he pysähtyvät tavallisesti jonkun matkan päähän merenrannasta, ja siellä näkee pieniä asumuski-hermiä tai jonkun yksinäisen väsähtäneen kodan ryömivän aukealla hiekka-rannalla.

Purjehdusmatkamme pitkin Muurmannin rannikkoa oli aina sovitet-tava myötäisen merivirran mukaan, mikä taas riippuu nousu- ja pakove-destä. Ei se muuten tarjonnut juuri mitään vaihtelua, niin yksitoikkoista

oli se alusta loppuun. Päivät seurasivat toisiaan tai oikeastaan tunnit, sillä ajanjakoa oli usein vaikea seurata, ja vain harvoja muistoja jäi mieleen, mutta muistiinpanokirjat täyttyivät yksi toisensa perästä. Maisemat vaihtuivat, mutta aina olivat ne samanlaisia ja kaikissa puhui yksinäisyyden tunne niin valtavaa kieltään.

Varsinon kylässä heinäkuun puolivaiheilla päättyi Muurmanninmatkamme, ja siellä erosin minä kaipauksella tovereistani, joiden kanssa oli tuulet ja tyynet nähty. He jatkoivat tutkimuksiaan itäänpäin, minun oli siirryttävä Arkangelin kautta Vienan meren pohjoisrannikolle, ja venemiehemme kääntyivät purjehtimaan takaisin Kuolanvuonoon.

Molemmiin puolin napapiiriä.

Puoli kesää olin viettänyt napapiirin yläpuolella ja nähnyt vain kaljua kalliorantaa, jota ei mikään saaristo suojannut, sekä synkkää merta, joka ei juuri milloinkaan ollut levossa, vaan tavallisesti joko maininkeina tai lakkapäinä laineina vyöryili.

Nyt olin jättävä nämät seudut, ja odotin vain laivan tuloa. Odotin koko kesäisen yön ja sain vielä kerran nähdä Jäämeren luonnon kesäyön auringon valossa.

Täyskultaisena kellui päivän ja yön ruhtinas pohjoisella taivaalla, toisinaan peittyen pilviin, ja muodostaen keskustan mahtavalle sädeglorialle, joka viuhkoili joka puolelle. Mutta alaspäin heitti se koko valovoimansa merenpinnalle, mikä välähteli ihan kuni tulella. Ja täältä heijastui vuorien huipuille pronssivärinen hohde, riittipä vielä niiden rinteillekin heikkoarjainen valaistus.

Puoliyö oli pian ohitse, taivas kävi sumeaan pilveen ja meri harmajaan aaltoiluun. Poissa oli tuo kaunis kultaus, ja kolkko vuoriranta oli taas entisen kaltainen. Ja päiväkauden sitä vielä laivalta katseltua katosivat sen piirteet taivaanranteen taakse. — — — — —

Olin nukkunut yön, ja kun herättyäni katsahdin ulos laivanikkunasta näin vihreätä nurmea ja puita. Syöksähdin kummissani kannelle, ja aivan

oikein: me kuljimme leveässä virrassa, jonka molemmin puolin oli laajoja niittyjä, ja jonka rantoja reunusti kaunis koivikko. Kaikki oli vihantaa, hymyilevää, lämmintä. Lintujen liverrystä, lehmiä laitumella, niittomiehiä nurmella, tätä en ennakolta osannut odottaakaan. Eikä missään harmaita, alastomia, kuolleita kallioita, eikä aaltoista valtamerä. Olin päässyt äkkipäätä Jäämereltä Vunaan, syksystä keskelle kesää, ja se täytti mielen selittämättömällä sulotunnelmalla.

Arkangelin tervahovi.

Lähenimme Arkangelin esikaupunkia, ja jo tulee höyrysahoja näkyviin toinen toisensa perästä, suuria ja komeita, kaikkiaan ehkä kymmenkunta. Ja laivoja on melkein kyli kyljetysten, skandinaavilaisia, englantilaisia ja ranskalaisia, kaikki puutavaran haussa, mikä jo lähtövalmiina, mikä kiireesti lastaten, mikä vasta saapuneena. Arkangeli onkin paljon suurempi puutavaran vientipaikka kuin mikään meidän kaupungeistamme, ja sen tervahovi, joka tässä on kuvattuna, lienee suurin maailmassa.

Kaupungilla on hyvä satama, mutta kun se suuremman osan vuotta on jäässä ja muita kulkuneuvoja ei ole ollut olemassa, kun lisäksi elinkeinot pohjois-Venäjällä ovat kehittymättömiä ja vilja kallista, on Arkangelin kauppa viimeaikoina mennyt alaspäin. Tätä auttaakseen ja samalla koko poh-

jois-Venäjää uudestaan synnyttääkseen on Venäjän hallitus ryhtynyt mo-
neen suurensuuntaiseen toimenpiteeseen.

Niinpä on Vologdan—Arkangelin rautatie viime vuoden kuluessa val-
mistunut ja liikenteelle avattu. Mitä vastuksia on ollut sitä rakennettaessa, ja
minkälaisen tundrain ja nevain lävitse se kulkee, siitä antaa tässä oleva
kuva jonkinlaisen käsityksen. — Vuodesta 1896 on ollut tekeillä toinenkin
rautatie, nim. Permistä Vjatkaan ja Kotlasiin (Suhonan ja Vytegran yhtymä-
kohdalle). Tämä tulee yhdistämään Kaaman, Volgan ja Vienan vesistöt toi-

Arkangelin rautatie rakennuksen alaisena.

siinsa, ja sillä on epäilemättä oleva suuri merkitys ei ainoastaan pohjois- vaan
myös itä-Venäjän ja länsi-Siperian kehitykselle.

Ja säännöllisen höyrylaivaliikkeen aikaansaamiseksi Vienanmerellä, Jää-
merellä ja vieläpä Petshoralla on hallitus myöntänyt tuntuvia apurahoja Arkan-
geli-Muurmannin höyrylaivaosakeyhtiölle. Kun mainittu yhtiö täten oli tilai-
suudessa pari vuotta sitte hankkimaan kuusi suurta ja komeata höyrylaivaa
Englannista, on nykyään jokaikinen suurempi kylä Vienanmeren ja Muur-
mannin rannikolla kesäaikana säännöllisessä liikeyhteydessä muun maailman
kanssa kerran viikossa.

Kun vielä lisätään sähkölangan laittaminen Muurmannin rannikolle, Nor-
jaan ja Petshoran äärille asti, sekä muistetaan Katariinan sataman perusta-

minen, niin huomataan etteivät Pohjan peräläiset ole jääneet aivan osattomiksi hallituksen huolenpidosta.

Mutta jopa näkyy varsinainen ylienkelin (s. o. Arkangelin) kaupunki! Ensinnä siintävät silmiimme useiden kirkkojen kulliatut kupoolit ja valkeavälkkeiset muurit, sitte suuremmat rakennukset — m. m. valtavan laaja tullitalo — ja viheriät puistot sekä vihdoin sadat purjealukset rannan äärellä ja lopuksi laiturit. Saavumme uudenaikaiseen, melkeinpä länsieurooppalaiseen kaupunkiin, jonka vilkkaus ja komeus on niin häikäisevänä vastakohdana sille kolkvoudelle, jonka piirissä vielä päivä sitten liikuimme. Siellä oli lisäksi seuranamme luonnonkannalla elelevät lappalaiset, täällä on taas vastassa hieno maailma, josta ensinnä muistuttivat heleän väriset päivänvarjot, hatut ja hansikkaat!

Arkangelin asukasluku lähenee kahtakymmentä tuhatta, ja siitä on suuri osa ulkomaalaisia. Sen vuoksi kaupungilla on länsimainen leimansa, ja vasta sen laiteilla astuu venäläisyys esille, josta myös muistuttavat rannalla olevat basaarit, »rynok» eli kauppakokuilla varustettu tori ja »traktiirit» eli anniskelut, vaikkakin näiden kylttejä kultaa epävenäläinen kirjoitus »Ystävysten tapaaminen», »Kultainen leijona» j. n. e. Juopuneita tapaa niillä tienoin runsaasti — ainakin yksi ilmiö, joka on yhteinen napapiirin kummallakin puolella, niin Lapin kuin etelänkin asukkailla.

Vienan rannoilla.

Vienan meri, hyisen Jäämeren lahti, on suureksi osaksi tämän luontoinen. Kuitenkin on meren raivo täällä lauhtunut, tuulen leyhkä lämminnyt ja rannikkojen kolkkaus kadonnut. Viheriä kasvillisuus verhoaa kauttaaltaan Vienan rantoja, jos kohtakin kuusi kääntää oksansa mantereelle päin ja mänty karttelee kallistuen tuulen voimaa. Mutta lahtien perukoissa ottaa luonto hymyilevän muodon, rannikot aukeavat vihanniksi vainioiksi ja leppeänä notkistaa siellä riippakoivu lehviään veden kalvoon.

Tämmöinen on luonto esim. Vienanjoen suulla, jossa Arkangelin kaupunki sijaitsee laajalla suistomuodostumalla. Olin kuvitellut Arkangelia mättömäksi puukyläksi keskellä alastonta tundraseutua, mutta edellisestä selvenee, miten suuri oli kummastukseni saapuessani kaupunkiin, joka oli yhtä kodikas ja komea, kuin sen asema mainitun joen varrella ja rehevään ruohoaavikoiden äärellä oli viehättävä.

Olin päiväkauden oleskellut kaupungissa, nähnyt sen merkellisyydet ja väsähtäneenä istuin iltasella huoneessani avoimen akkunan ääressä. Annoin katseeni liidellä Vienan vienoilla laineilla, seurata milloin soutuvenettä, milloin purjetta kunnes ne katosivat näkyvistä. Aurinko alkoi vähitellen vaihua, ja ihana iltarusko seurasi sen jälissä. En ollut nähnyt Jäämeren rannoilla viipyessäni pariin kuukauteen auringonlaskua, siellä kun koko kesäkauden paistaa lakkaamatta, ja sanomattoman suloiselta tuntui sen vuoksi tämä luonnon ilmiö. Tuskin maltoin silmiäni irrottaa noista kultapilvistä, jotka reunustivat lännessä Vienan varsia, Perman avaroita aavikoita. Mielikuvitus johti minut tuhat vuotta taaksepäin aikaan, jolloin sama aurinko

laskiessaan kultaili kukoistavan Perman vallan asuinsijoja, sen pyhää kalmistoa rikkaine jumalankuvineen, ja mieleeni muistuvat Karlin ja Thorer Hundin ryöstöretket, syttyvät riitaisuudet Novgorodin kanssa j. n. e.

Samassa havahduin unelmistani, sillä tuuli kantoi korviini venäläisen kansanlaulun sävelet:

»Äiti, äiti, älä soimaa,
että häntä lemmin näin,
eihän ole mulla voimaa
irti päästä lemmestäin,
enkä tiedä, miten lienee
tunkenut se rintahain.
Mihin se mun viimein vienee,
sit' en tiedä, lemmin vain.»

Tähän taukosi kaunis laulu, joka oli kuulunut ylempänä olevasta kerroksesta, ja kun hetkisen päästä puutarhaan ilmautui punaposkinen ja suloinen talontytär, Marfa Adamova, arvasin, että se oli ollut hän, joka äsken tunteitaan vuodatteli. Mutta iloiset liikkeet ja myhäilevät huulet näyttivät lemmentuskain väleen väistyneen.

Pitkä ei ollut pysähdykseni kaupungissa, sillä ensi laivalla oli minun jatkettava matkaani takaisin Lapin raukoille rajoille, tällä kerralla Vienanmeren luoteisiin seutuihin.

Matkalla sain poiketa m. m. Solovjetskoin kuuluisaan luostariin, joka sijaitsee samannimisellä saarella Vienan meren länsiosassa ja johtaa päiviään 1400-luvun alulta, jolloin kahden valamolaisen munkin sanotaan se perustaneen. Näiden miesten pyhitetyt jäännökset lepäävät luostarin tuomiokirkossa ja vetävät joka kesä tuhansia pyhiinvaeltajia Solovjetskoihin kaikilta Karjalan, Lapin ja Vienan ääriiltä. Käydessäni kirkossa oli siellä mitä monilukuisin rukoilijajoukko, joka kilvalla kiiruhti ostamaan siunattuja vahakynttilöitä sytyttääkseen niitä pyhimysten alttarille. Ja ikäänkuin palkkioksi sai jokainen vuoronsa perään suudella pyhimysten kuvaa ja tulla suitsutetuksi pyhällä savulla, joka täytti kirkon korkean kupuholvin. Tuntui niin keskiaikaiselta, taiantapaiselta tämä katoollisen pyhän toimituksen muodossa harjoitettu anekauppa, mutta peräti mieltä ylentävää oli tuo uskonnollinen hartaus, joka valtasi pyhiinvaeltajajoukon.

Valamoon verrattuna jää Solovjetskoin luostari paljo jällelle sekä maineeseen että ainakin hienouteen nähden. Eikä ihme, sillä edellinenhän sijaitsee melkein Pietarin porteilla, toinen kaukaisen Vienan meren keskellä. Mutta kirkon ja sivistyksen historiassa on Solovjetskoilla kyllä arvokas sijansa venäläisen pohjolan käännytyksessä, ja ettei sen työ ole tapahtunut ilman

sitkeätä vastustusta, ilman taistoa ja tappeluita, siitä todistavat luostarin jyrkät harmaakiviset suojamuurit.

Kannanlahdessa, Vienan meren luoteisimmassa vuonossa oli ensimmäinen pidempi pysähdys tapahtuva matkallani. Tämä seutu on epäilemättä Vienanmeren kaunein. Nouse vain kylän itäpuolelle kohoavalle 300 metriä korkealle Ristivaaralle, niin näet mitä ihanimman taulun, jonka keskustana on parikymmentä virstaa pitkä Kannanlahti satoine saarineen ja luotoineen, mitkä näyttävät siellä alhaalla pelästyksissään hajauneelta lintu-parvelta. Ja itse kylä kolmen kirkkonsa ympärillä näyttää niin pieneltä, niin somalta kauniin vihantain »peltojensa»*) keskellä, vuolaan Nivajoen kummallakin rannalla. Joka puolella ympärillä kohoaa taas tuntureita toinen toistensa takana, kaikki jykeväharteisia jättiläisiä, joista äärimmäiset hämmöttävät sinervässä autereessa.

Taikka käyös tuonne lahdelta soutamaan, kun sää on tyyni, niin näköpiirisi on tosin saarrettu, mutta sitä kauniimmilta näyttävät nuo terävähampaiset kuusikkosaaret ja rantoja vartioivat silopiirteiset tunturit, jotka heittävät tumman varjonsa syvälle juurellaan päilyvään vuonon veteen. Iäti unohtumaton ja rauhaisa on tämä kuvaelma, mutta miksikö? Siksi, ettei sitä paina liika suuremmissuus, ei hento vienous, se ei ole jylhä eikä hymyilevä, toisin sanoen, siksi että täällä tuntuu pohja ja etelä, tunturi-Lappi ja saaristoluento ojentavan kättä toisilleen, syleilevän ja sulautuvan toisiinsa.

Vienan meren koko pohjois- ja länsirannikolla ovat asukkaat »pommerilaisia», s. o. venäläisiä ranta-asukkaita, mutta heti vähän matkan päässä sisämaahan päin on väestö puhtaasti lappalaista tai karjalaista. Pommerilaiset ovat vanhaa, puhtaasti venäläistä siirtokuntaa, kuten todistaa m. m. niiden fyysillinen yleisluonne: vaalea veri, siniset silmät, melkoinen pituus, hyvä parrankasvu sekä useat perityt muistotarinat. Muutamissa kylissä pohjoisrannalla, esim. Kusrjekaassa tuli väkisinkin ajatelleeksi venäläistyneitä lappalaisia nähdessään lyhyttä, leveänaamaista ja hidasliikkeistä väkeä. Lappalaiset talvipukineet, peskit y. m. s. vaatekappaleet pommerilaisilla näyttäisivät viittaavan samaan, mutta rakennusten puhdaspiirteinen venäläisyys taas puhuu vastakkaista kieltä.

Niemellä, jolla Jumalanäidinkirkko Kannanlahdessa sijaitsee, näytettiin minulle noin kuutiometrin suuruista kiveä, jonka sileän päällipinnan reunaan oli hakattu useita korttelin pituisia koroja. Kiveen liittyi taru, jonka mukaan paikalla on ennen ollut luostari, ja kun viholliset hävittivät tämän,

---

*) Niin nimittävät asukkaat ylpeydellä nurmitilkkujaan, sillä mitään peltoa ei heillä ole, eikä mikään viljalaji menesty täällä. Ainoat elinkeinot ovat kalastus ja vähässä määrässä harjoitettu karjanhoito.

kätkivät muka munkit rahansa kiven alle, piirtäen siihen yhtä monta koroa kuin rahoja oli tuhatluvin.

Miten lieneekään tuon aarrejutun laita, saattaa luostarinhävityksessä olla kuitenkin jotakin perää, ja ehkäpä se on tapahtunut kuningas Juhanan aikuisen Venäjän sodan aikana, jolloin Pohjanmaan talonpojat Juho Vesaisen johdolla ryöstivät m. m. Kannanlahden silloisen kaupungin ja levittivät tulta ja vainoa aina Jäämeren kaukaisille rannikoille asti.

Matkaohjelmaani kuului paitsi Vienan meren pohjoisrannan tutkimista, myöskin käynti Imandralla. Lähdin sinne lappalaisten saattajain keralla, joita oli kaksi miestä ja yksi nainen. Näiden oli soudettava minua järvien ja suvantojen yli ja jalkataipaleilla autettava valokuvauskoneen y. m. kapieniden kannossa. Ei ollut juuri joutuisaa kulku heidän seurassaan, sillä ainakin joka puolen tunnin kuluttua piti levätä, ja silloin tällöin tshajutkin keitettämän. Kummastustani herätti kun tuo nainen eli oikeammin tyttö vähän väliä kiersi palturitupakan itselleen kehuskellen sitä niin perin »makeaksi», että minunkin oli vähällä vesi kielelle herahtaa, vallankin kun olin tupakan jättänyt pois matkaeväistä.

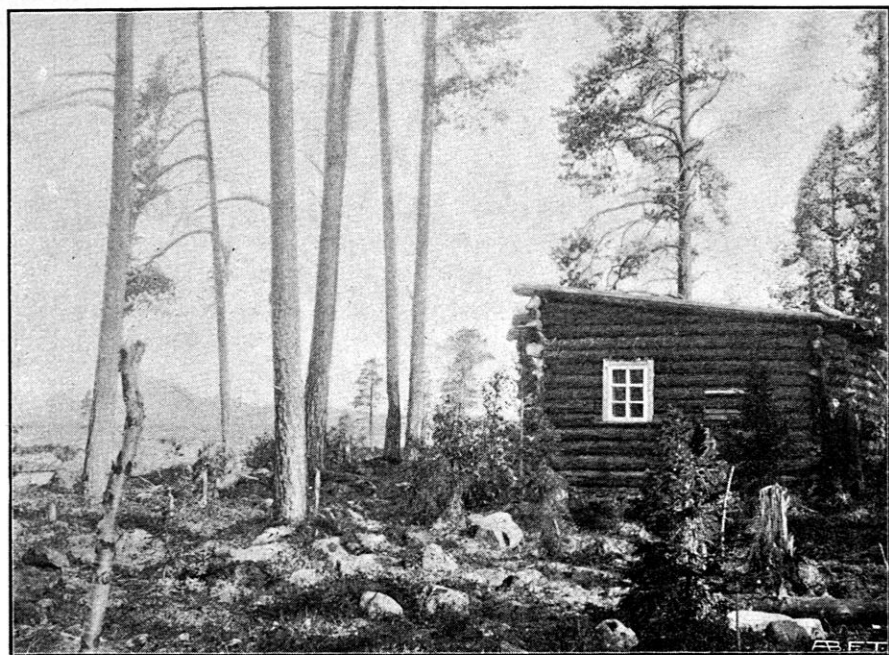
Imandran järvellä havaitsin pian, etteivät lappalaiset ainakaan mitään merimiehiä ole. Jos vähänkin vene kallisteli tai laine roiskautti vettä sisään, niin vapisi ja siunaili vallankin akkaväki, istuen veneen pohjalla ja pidellen molemmin käsin laidoista kiinni.

Matkustajia varten on Imandran—Kuolan väliselle kulkureitille laitettu asemia eli majapaikkoja, ja yhtä semmoista Imandran rannalta esittää seuraavalla sivulla oleva kuvamme. Eivät ne ole vallan hääviä, ja jotkut ovat siksi hataria, että päivä paistaa raoista ja nurkista sisään. Erääseen sellaiseen satuin minä Jaakonpäivän yöksi, ja kun sattui olemaan pohjatuuli, en voinut vilulta saada hetkeksikään unta, vaikka olin täysissä ja päällepäätteeksi jotenkin vahvoissa vaatteissa.

Korkeat tunturit reunustavat Imandran rantoja, ja niistä on vallankin itärannalla kohoava, 1,200 metrin korkuinen Umptek kuulu sekä vuorijajistaan — se muodostaa suurimman nefeliinisyeeniittialueen maailmassa — että luonnonkauneudestaan. Suurenmoisena, mielikuvitteen tapaisena, melkeinpä hurjana esiytyy se silmiäsi terävine rotkoineen ja keilamaisine huippuineen, jotka sen niin selkeästi erottavat muista pyöreäharteisista tuntuureista. Alempana sen hurjuus lievenee, muodot pehmiävät ja juurellaan, missä tummanvihreä metsä kattaa sen kupeita, alkaa se käydä viehkeäksi luonteeltaan, vallankin noissa pyöreäuomaisissa jokilaaksoissa, joiden pohjalla kristallikirkkaat tunturipurot hyppelhtien kiiruhtavat kulkuaan. Umptekilla on alppiseutujen kasvullisuus suureksi osaksi edustettuna. Ylinnä, jossa paikoin ikuinen lumi peittää vuorta, ei tietysti ole mitään elollisuutta, mutta

alempana alkaa hopeanharmaa jäkälä, vienosti välähdellen auringon pais-
teessa, ja siellä ovat parin kolmen tuuman pituinen tunturipaju y. m. napa-
seutukasvit kaivautuneet sammaleen suojaan. Vielä alempana kasvisto tie-
tysti rikastuu ja monistuu, muuttuen yhä tutummaksi, yhä vankemmaksi
metsäksi.

Jos Umptek on Imandran helmi, on Imandra vuonoineen, saarineen,
salmineen ja tunturirantoineen koko Lapinmaan helmi. On varmaa, että

Majatalo Imandran rannalla.

Venäjän Jäämerenrata kerran valmistuneena tulee synnyttämään suuren mat-
kailijatulvan tänne, missä sisä-Lappi ihanimpana näyttäkse.

Ensimmäinen kylä Kannanlahdesta itäänpäin on 90 virstan päässä
sijaitseva Porjeguba, jollen nim. ota lukuun puolivälillä olevaa viisiperheistä
karjalaista siirtokuntaa Kolvitsgubassa. Erämaisempaa ja jylhempää seutua
kuin Porjeguba en minä ole koskaan missään tavannut, se kun sijaitsee saarien
sulkeman vuonon etäisessä perukassa, korprien keskellä. Vastakohtaisen vai-
kutuksen teki suurehkon höyrylaivamme poikkeaminen tänne ilman mitään
muuta asiaa kuin heittää minut sattumalta ohikulkevan akan veneeseen,
siinä päästäkseni parin virstan päässä olevaan kylään. Ja kummoiseen kylään?
Ehkä kymmenkunta mitä rähjäisintä, puutetta ja kieltäymystä todistavaa

talopahaista muodostivat koko kyläkunnan. Lisäksi olivat asukkaat ainakin entisiä starovertsia eli vanhauskoisia, jotka karttelevat »pakanain» käyttämiä astioita, eivät polta tupakkaa, sekä kirkollisissa menoissa eroavat valtionuskonnosta*). Olin niinmuodoin joutunut oikeaan erhakkoseutuun ja kun iltasella yksin valvoskelin ja järjestelin tutkimustuloksiani, kun ulkona oli pimeä, sade pieksi ikkunoita ja tuuli ulvoi nurkissa, silloin tunsin omituista

Salpausselän jatkoa Venäjän Lapissa.

ahdistusta, sanoin kuvaamatonta kaihoa täällä maailman yksinäisimmässä sopukassa.

Porjebussa olin saanut vihiä tärkeästä jonkun penikulman päässä veteläin soiden takana olevasta geoloogisesta muodostumasta. Palkkasin luo-

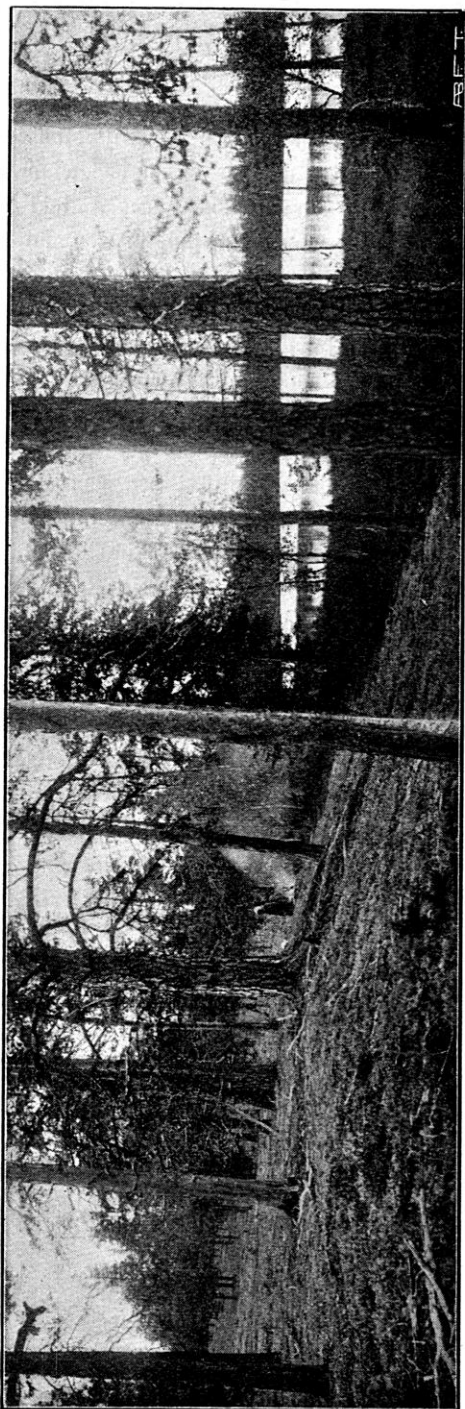
*) Mitä tulee ensin mainittuun seikkaan, niin noudatti sitä minun edempänä mainittu oppaani ankarimmalla tavalla. Hän ei tahtonut juoda teetä minun »saastaisesta» kupistani, vaan härppi sitä suoraan kattilastamme, joka sen jälkeen oli pestävä oikein hiekan keralla. Muuten kuuluu starovertsien uskonnollisiin menoihin ankara paastoaminen lapsuudesta asti, pitkät hartauden harjoitukset omain kirjain ja pappien johdolla, sekä ristimerkin tekeminen pikkusormella, nimettömällä ja peukalolla — oikeauskoiset tekevät sen peukalolla, etu- ja keskisormella. — Kuten tiettyä, syntyi starovertsien uskonlahko patriarkka Nikonin v. 1666 toimittaman uuden raamatunkäännöksen ja kirkonmenojen parannuksen johdosta.

luotettavan mutta kalliin oppaan, varasin eväitä muutamaksi päiväksi ja niin lähdin oikealle erämaanvaellukselle.

Löysin täten suuremosen ja kauniin vierinkivimuodostuman, äärimmäisen jatkon meidän Salpausselällemme, tuolle jääkaudiselle päätmoreenille joka on kerrostunut maajään reunalle jäätiköiden ja jäävirtain alaskuljettamasta sorasta, ja jonka alkupää on tavattavissa Norjan etelärannalla, mistä se jatkuu poikki keski-Ruotsin ja Suomen Venäjän Karjalaan.

Tähän otetut kaksi kuvaamme esittävät kohtia tästä soraselästä Venäjän Lapissa, jossa se esiyytään niin viehättävänä rämeiden ja korprien keskeisenä kankaana. Toisessa kuvassa näkyy sitä paitsi nuotiovalkeamme, jonka paisteessa me vietimme yöme, ja jonka savu oli aijottu karkoittamaan sääskiä. Nämä ovat täällä oikea maanvaiva, ja monet ovat keinot niitä vastaan. Päivin käytetään hyttysmyssyjäpään ympärillä, ja naama on vähän väliä voideltava lavendelitai pikiöljyllä tai lysoolilla. Yöllä taas on harsolla suojeltava kasvot ja kädet, ja suloiselta tuntuu sen verhossa kuunnella hyttysten

Salosentu Salpausselän jatkolla Venäjän Lapissa.

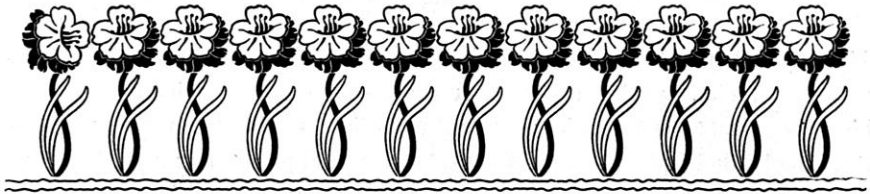
ynisevää soittoa ympärillään. Ryömivää mäkäräistä ja pientä polttiaista vastaan on kuitenkin ihan avuton, ja vallankin edellisen pistos on niin myrkyllinen, että siitä saa ihossaan kantaa merkkiä monta kuukautta jälkeenkään.

Porjeguban jätettyäni siirryin minä kylästä kylään venekyydillä, joka on järjestetty venäläisten virkamiesten matkoja varten, ja jonka saannin aivan mitätöntä kyytipalkkaa vastaan teki minulle mahdolliseksi Arkangelin kuvernööriä saamani kyytipiletti. Tämän näyttäminen teki aina tehokkaan vaikutuksen, ja sitä vielä lisäsi tutustumiseni piirin stanovoihin (nimismieheen), joka ennakolta oli ilmottanut tulostani. Niinpä kuulin, että eräässä kylässä olivat kyytimiehet odottaneet viikkokauden saapumistani uskaltamatta poistua heinäkorjuullekaan, joka juuri par'aikaa tapahtui.

Elokuun 11 p:nä saavuin Kusomenin kylään, johon tutkimusteni piti päättyä. Mainittu kylä, jonka 140 talosta suuri osa vuosi sitten paloi poroksi, sietää tulla mainituksi sen vaaran takia, joka lakkaamatta lupaillee sille häviötä. Kylä sijaitsee nimittäin äärettömän suuren lentohietakentän keskellä, ja tämän tuiskuaminen uhkaa vähitellen haudata koko kylän alleen. Syynä hiedan lennättään on nähtävästi metsän hävitys. Kerrottiinkin lähemmäs sata vuotta sitten olleen halkometsää parin virstan päässä kylästä, kun sitä samoinkuin laidunmaatakaan ei nykyään ole peninkulmaa lähempänä. Muuan 55 vuotias mies kertoi poikana uineensa kylän länsipuolella olevassa järvässä, joka oli noin virstan pituinen ja parin sylen syvyinen. Nyt oli syväne ihan kuiva, hiukan notkolla vain. Kylän seitsemän vuotta sitte rakennettua kirkkoa ympäröivät ainakin puolentoista sylen korkuiset hietavallit, vaikka kirkon sanottiin alkujaan tehdyn aivan sileälle paikalle. Ja joka vuosi täytyy useita taloja repiä alas ja rakentaa uudelleen ylemmälle paikalle, kun jo ovat joutuneet niin hiedan valtoihin.

Kusomenin kylässä piti minun yhtyä toisiin matkatoverihini, ja niiden kanssa palata Vienanmeren, Äänisen, Syvärin, Laatokan ja Nevan tietä takaisin kotimaahan. He olivat kuitenkin jo lähteneet viikkoa varemmin, ja yksin sain sen vuoksi astua laivaan, jolla pian jätin taakseni Kusomenin tyrskyisän hiekkarannan ja suruiset Turjan tunturit.

Lyhyt luku Venäjän lappalaisista*).

Vajanainen ja hämärä on yleensä käsityksemme Lapista ja kenties vielä enempi sen asukkaista. Tiedämme, että Lappi sijaitsee siellä, missä »rurjat palavat», ja että siellä asustaa autoilla tuntureilla ja laajoilla lakeuksilla poroineen kiertelevä kansakunta, jonka elo meidän mielestämme on paljasta ponnistelua, taukoamatonta taistelua kehdestä hautaan asti. Tyly ilmasto, karu luonto ja alituinen muutteluinen tekevät meidän mielestämme elämän työllääksi ja kolkoksi, riistävät siltä kaiken viihtymyksen ja ilonpidon. Eikä meistä näytä ikuisilla kehityslaeilla olevan lappalaisiin nähden mitään merkitystä, vaan oletamme tavallisesti Lapin kansan sitte vuosituhansien pysyneen samalla alkukannalla, jäykistyneen yhtä muuttumattomiin ja yksitoikkoihin muotoihin kuin se ylhäispohjoinen luonto, joka sitä ympäröi.

Näin ei ole kuitenkaan laita. Jos kysymme lappalaiselta itseltä hänen olojaan, niin saamme kuulla, miten tyytyväinen hän on kohtaloonsa, miten

*) Käytettyjä lähteitä:

A. Osw. Kihlman: Bericht einer naturwissenschaftlichen Reise durch Russisch Lappland im Jahre 1889. Fennia, III, N:o 6.

G(enetz), A(rvid): Matkamuistelmia Venäjän Lapista. Suomen Kuvalehti 1877. 8 ja 9.

J. A. Friis: En sommar i Finnmarken, Ryska Lappland och Nordkarelen. Tukholma 1872.

M. A. Castrén: Nordiska resor och forskningar. Första bandet. Helsinki 1870.

kiintynyt liikkuvaan elintapaansa miten lämpimästi hän rakastaa maataan, sen villiä tuntuereita, synkkiä saloja ja vuolaita virtoja. Lappalainen ei hylkäisi hinnasta mistään näitä elonmaitaan, vaikeivät ne hänelle tarjoakaan mitään huolettomia päiviä. Eikä ihmekään, sillä kenpä on kerrankin liikkunut tuossa suuremmoisessa luonnossa, nähnyt noita jylhärantaisia tunturijärviä tai uinunut synkkävarjoisen salolammin partailla, hän kyllä älyää, miten mieli voi kiintyä tähän luontoon katkomattomilla kahleilla. Ja voimme olla vakuutettuja, ettei lappalaisen elämä ole vallan vailla suloakaan. Ahdas turvekota on lappalaiselle mieluinen ja kelpo koti, joka suojaa tarpeeksi häntä ja hänen rakastettujaan riehuvilta tuulilta ja lumimyrskyiltä. Järvet ja joet antavat hänelle tarpeeksi kalaa, ja porolaumoistaan saa hän mitä muuta tarvitseekin. Kun lisäksi ulkonaiset olosuhteet ovat suotuisat, niinkuin esim. kesällä, on hänen tyytyväisyytensä rajaton, mielialansa niin hilpeä, huoleton ja kadehdittava kuin se saattaa olla vain lapsilla ja nuorekkailta kansoilla. Tämän kirjoittaja näki eräässä lappalaisjuhlassa Jäämeren rannalla, kuinka huvitettuja kylän naiset olivat pallonlyönnistä, jossa he yksin olivat osanottajina. Parailaan paistava keskiyönaurinko teki jo ajankin oudoksi, mutta muutenkin tuntui niin kummalta ja samalla kuitenkin hupaiselta nähdä tätä täysikäisten leikkiä, elämän valekuvaa, jossa ihminen luulettelee piilevän sen vakavuutta ja nauttii tästä sen pakkoa tuntematta. Ikäänkuin ei elo Jäämeren rannoilla sisältäisi tarpeeksi vakavuutta, tarpeeksi taistelua!

Mitä tulee lappalaisten **elinkeinoihin**, eivät ne suinkaan ole ijäti yhtäläiset, aivan samat tänään kuin ajanlaskumme alussa, vaan on niissäkin huomattavissa kehitystä, jos kohta sen kulku täällä on hidasta, sen aikaansaamat edistykset meidän mittapuumme mukaan mitättömiä. Vallankin Venäjän Lapissa ovat ajan vaikuttamat muutokset verrattain valtavia, elintavat melkoisesti mullistuneita.

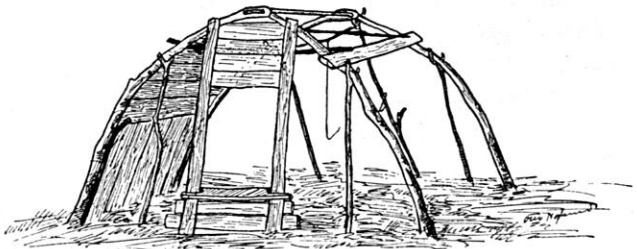
Kuolan lappalaiset eli skoltit, kuten heitä kreikkalaiskatoollisen uskontonsa takia nimitetään, eivät enää ole vapaasti liikkuvia poropaimenia, he eivät ole todellisia tunturieläjiä, jotka telteissä asuen myötäensä kuljeskelsivat porolaumainsa keralla laajoilla maaaloilla. Lappalaisten etevin luonteenominaisuus, taipumus paimentolaiselämään, on heistä melkein kokonaan kadonnut, skoltit ovat tottuneet pois poronhoidosta, asettuneet useimmiten hirsistä salvettuihin tupiin asumaan ja ryhtyneet harjoittamaan kalastusta pääelinkeinonaan. Entinen elintapa on enään jällellä vain kuihtuneessa muodossa, nim. visseinä vuodenaikoina tapahtuvassa muuttelussa kalastussijoilta toisille.

Poroja, joita pidetään vain ajamista varten sekä lihan ja nahan tähden, ei skolttilaisperheellä ole tavallisesti 50—200 enempää, mikä summa riittää tyydyttämään välttämättömät tarpeet kylmimpäin talvikuukausien

Turvekota
Imandran rannalta.

aikana. Ne käyvät kesän vapaina laitumillaan tai merenrannoilla ja koo-
taan Mikon päivän
tienoissa yhteen.
Tällä välin elättää
kukin perhe it-
seänsä kalastuksella
joko jokien suilla
tai suurien sisäjär-
vien äärellä, jotka
ikivanhoista ajoista
ovat jotenkin tark-

Edellisen kaltaisen kodan runko.

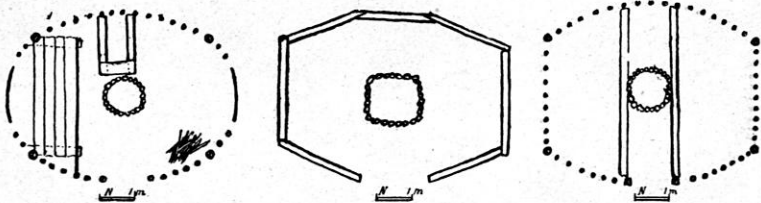
kaan rajoitettuja kullekin kyläkunnalle, ja missä joka perheellä on oma määrätty alueensa. Pyyntikalvoja ovat etupäässä lohi ja kampela meren lähistöllä sekä siikalajit, lohi, harjus ja hauki sisävesistöissä. Kun kesäkalastus tavallisesti elokuussa lakkaa antamasta, muutetaan syyspaikoille pienempiin sisävesiin, joissa paitsi kalastusta harjoitetaan metsästystäkin, nim. riekkojen ja vesilintujen pyyntiä ynnä viime mainittujen munain keräämistä. Syyspaikoilla myös paimennetaan poroja, kunnes Joulun seuduissa on sataanut rekikeliksi lunta, jolloin muutetaan talvipaikkoihin eli n. s. pogosteihin. Tavallisesti valitaan talvipaikoiksi seutu, jossa jäkälää ja polttopuuta on viljalta saatavissa. Useimmat talvikylistä sijaitsevat havupuun rajalla, s. o. lähellä viivaa, joka vedettäköön jotenkin niemimaan halki luoteesta kaakkoon. Talvikylissä ovat asunnot paremmat, ja muuten on se skoltin rauhallisina ja suloisin vuodenaika, jolloin hän melkein työttömänä nauttii kesäisten vaivojensa hedelmistä. Kun talven selkä on katkennut, hankitaan taas muuttoa. Ainakin ennen on skoltilla ollut erityinen kevätkalastuspaikka, jonne siirryttiään pääsiäisen vaiheilla, mutta nykyään muutetaan kuitenkin useimmin talvipaikasta suoraan kesäkylään, mikä tapahtuu viimeisillä ajokeleillä.

Venäjän lappalaisten **asunnot** ovat, kuten muidenkin lappalaisten yleensä yksinkertaisia, mutta niissäkin on huomattavana perättäistä kehitystä, säännöllisesti esiytyviä perusmuotoja, jotka ovat kuvaavia tämän nmaakolkan rakennuksille. Vanhin asumus on telttä, jota käytetään matkoilla muutettaessa sekä metsästys- ja kalastusretkillä. Sen rungon muodostaa kolme koukkupäistä kannataseivästä, jotka ylhäältä sidotaan nuoralla yhteen (vrt. sivulla 42 olevassa kuvassa nähtävää kuivaustelineen puoliskoa). Näiden nojalle asetetaan yhdeksän muuta puuta, ja ympärille kiinnitetään nuorilla telttavaate (ennen muinoin porontalvoja), jättäen yläosan avoimeksi savun poistumista varten. Teltan pohjapiirros on ympyrä, ja keskellä sitä on tulisija, jonka yläpuolella riippuu kattila haahloista.

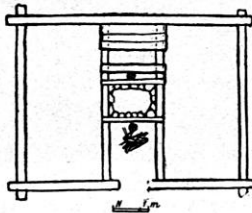
Sellaisen välimuodon kautta, jonka runko on juuri viitatassa kuvassa nähtävän koko telineen tapainen, johtuisimme sivulla 39 kuvattuun kotamuotoon. Kuten sen yhteydessä olevasta rungonkuvasta ilmenee, osottaa tämä harjapuulla ja useilla tuilla varustettu kotamuoto suurta kehitystä, nähtävää vankkuutta seisoakseen vakavana tuulissa ja tuiskuissa. Räppänä on siinä parantunut, ja tila kodassa tullut avarammaksi. Rungon nojalle asetetaan irtonaisia puita, ja niiden päälle petäjän tai kuusenuoria y. m. tai suorastaan turpeita, ruohopuoli alaspäin. Katolla on painona kiviä, ettei tuuli pääse turpeita repimään, ja räppänän reunalla on toisinaan tuulen puolella kivilaakoja estämässä savua tunkeutumasta takaisin kotaan. Ovi on joko puusta, saranoissa kääntyvä, tai vain purjekankaasta.

Juuri kuvailtu kotamuoto on pohjapiirrokseltaan tavallisesti soikea, osottaen taipumusta kehittymään kulmikkaaksi, kuten alempana olevat kuvat esittävät. Niistä on kolmas otettu sivulla 39 kuvatusta kodasta, jossa sisäpuolella oli haljispuolikkaista laadittu yksinkertainen kehys. — Mitä muuten tulee turvekodan sisustukseen, ovat siinä liesikivet keskustana, ja niiden kummallakin puolella on tavallisesti yksi puu maassa. Ensimmäisessä pohjapiirroksessa on sitä paitsi maantasainen sänkylava. Peräosa, n. s. aarnesija, ennen aikaan pyhä paikka ja tavallinen noitarummun säilytys-sija, on joskus kuusenoksilla peitetty, sivupuolelta taas tuoreilla koivunvitsoilla.

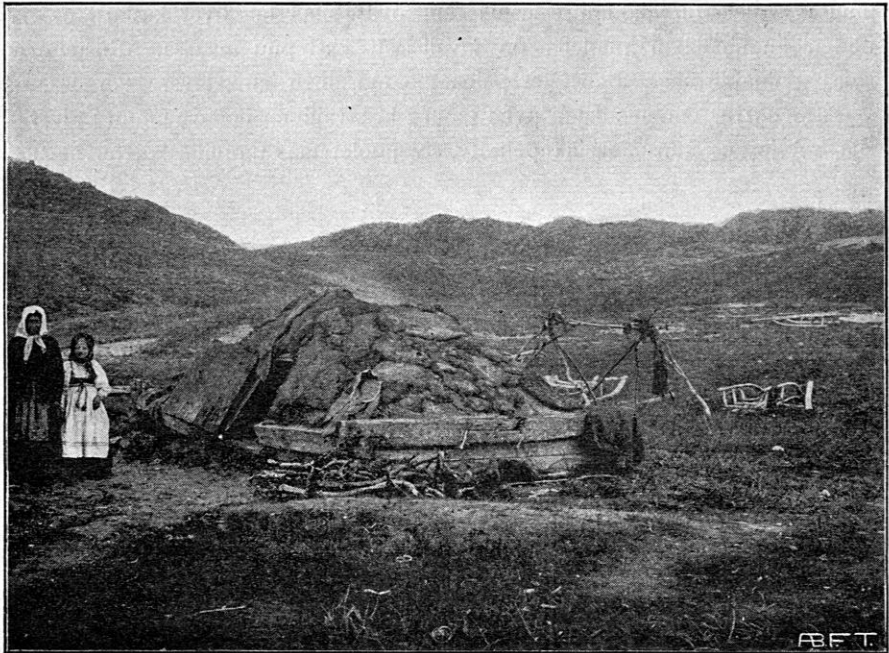
Turvekotain pohjapiirroksia.

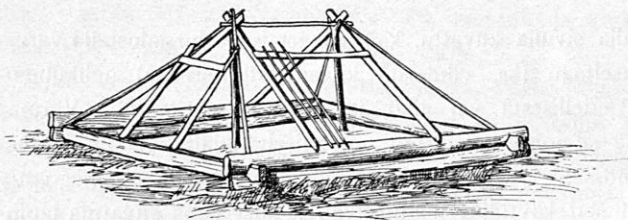
Lapinkodan pohjapiirros.

Onko seuraavalla sivulla kuvattu, kahdenkertaisella hirsialustalla varustettu ja pohjapiirrokseltaan (ks. viimeistä kuvaa tällä sivulla) nelikulmainen kota kehittynyt edellisestä vai eikö, jätän tässä sanomatta. Varmaa kuitenkin lienee, että se johtuu verraten myöhäiseltä ajalta, jolloin jo metalliaseita oli käytännössä. Selvittämättä jääköön sen nimikin «saamegoatte» (lapinkota), joksi sitä sen käyttäjät mainitsevat. Paitsi tässä kuvattua lapinkotaa Varsinskin kylästä on muista samallaisista tietoja vain Genetzillä Lumbovskin syyskylästä. Genetzin ilmoituksen mukaan on kodan alalta turve poistettu, jopa maatakin vähän kaivettu, muuten on kodan runko ja rakenne samallinen kuin Varsinskissa. Huomioon otettava seikka on Genetzin mainitsema, vielä 1850 luvulla tällaisessa kodassa tavattava pyhä peräuksi, «josta metsämies kävi ulos ja sisään, jonka kautta veres liha tuotiin sisään ja josta vaimot eivät saaneet kulkea».

Kota ei ole Venäjän Lapissa enään ainoa, eikä edes tavallinenkaan asumus. Niinkuin telttaa käytetään vain satunnaisissa tiloissa, matkalla y. m., käytetään kotaa enimmäkseen vain hätätilassa, s. o. köyhyiden paina-

«Saamegoatte» (lapinkota) Varsinskin kesäkylästä Jäämeren rannalta.

Edellisen runko.

missä olosuhteissa, ja siellä missä oleskelu ei ole aivan pitkäaikainen niinkuin esim. syyspaikoilla, sekä toisinaan myös kesäaikaanakin. Varakaammat skoltit

ovat melkein kaikkialla varustaneet itselleen kesä- ja talvikyliin hirsistä salvetun tuvan tai pirtin, ja niin käy kota yhä harvinaisemmaksi muistoksi menneiltä ajoilta, tuo entinen rakastettu turvesuojus muuttuu vain kovaosaisen kodiksi, säilyen vain jäännösmuotona kaukaihin aikoihin todistamaan tuleville polville heidän esiisänsä alkuperäisistä olosuhteista. Mainituissa

Varsinskin kesäkylässä asui 18 perheestä vain 2 kodassa, ja samannimisessä talvikylässä oli v. 1889 Kihlmanin mukaan 20 hirsiasumusta ja 1 kota, kun siinä 1850-luvulla sen sijaan ei ollut useampaa kuin 2 hirsiasumusta. Muutto kodasta tupaan tai pirttiin näyttää siis tapahtuneen verrattain myöhään, mutta sangen väleen.

Tuvat ja pirtit ovat pohjoisessa vahvoista lankuista, metsäseudussa päähimättömistä hirsistä salvettuja vähäisiä rakennuksia, leveydeltään pari sylvä, pituudeltaan ehkä hiukan enempi. Vesikatto on joko yksivietteinen (vrt. sivulla 33 kuvattua majataloa, joka on lappalaistyötä) tai hyvin useasti harjakaskin. Välikatto, jos se on olemassa, on joskus taitettu, joskus tasainen. Permantonaa oli eräässä Kuolan vuonossa näkemässäni tuvassa vain risuja, kaikissa muissa oli se laudoista laadittu. Yhteen tai useampaan seinään on hakattu pieni, nelikulmainen akkuna. Tulensijana on joko leveäpesäinen takka, jolloin huonetta sanotaan tuvaksi, tai paistinuuni, joka huoneesta tekee pirtin.

Tuvan takka Sasheikasta Imandran rannalta.

Tuvat ovat nähtävästi Suomen puolelta saatua lainaa, sillä ne ovat ihan yleisiä läntisessä osassa Kuolan niemimaata ulottuen lähes itäpäähän asti, jossa Cenetzin mukaan vasta Jokonskin talvikylässä tavataan ensimmäiset pirtit. Pohjoissuunnassa on esim. Rasnavolokissa Imandran järven yläpäässä 9 tupaa ja 3 pirttiä sekä Varsinskissa Muurmannin rannalla 9 tupaa ja 7 pirttiä. Että pirtit ovat syntyneet venäläisestä vaikutuksesta, todistaa uunin asema, joka on sama kuin yleensä Venäjällä, nim. uunin suu perälle päin kääntyneenä. Mitä muuten tulee asunnon sisustukseen, ei siihen kuulu muuta kuin penkin korkuinen lavitsa pitkin sivuseinää ja joskus toinen lyhyempi peränurkassa sekä pöytä. Viimemainittu näyttää kuitenkin olevan vain näkönä, sillä tavastaan istua permannolla jalat ristissä ja aterioida kodassa käytetyltä pöytälaudalta ei lappalainen ole päässyt tupaankaan muuttaessaan.

— Asunnot kylissä ovat toisinaan rakennetut hajajärjestykseen, toisinaan taas

kahteen riviin kummallekin puolen raittia. Vähäinen kirkko tai pikkurui-
nen kappeli on useimmissa kylissä olemassa.

Fyysillisiin ominaisuuksiin nähden ovat skoltit Jokonskin ja Varsinskin lappalaisten joukossa tekemäni havaintojen mukaan lyhyitä, 1,5—1,6 m. pituisia, naiset sitäkin pienempiä, pää on leveäkalloinen, poskipääät ulkonevia, otsa laaja, nenä lyhyt, juurelta leveä, tylppäpäinen, suuaukko suuri, silmien väri ehkä tavallisimmin ruskeahko, usein harmaansininen, tukka tummallainen, usein kuitenkin vaaleahko, parrankasvu on yleensä huono, sillä tapaa yli 30 olevia miehiä, joilla ei ole haiventakaan naamassa. Jalat ovat hiukan lenkosääriä, mikä seurannee siitä, ettei kapaloiminen ole tapana ja vaikuttaa sen, että käynti on vaappuvaa vallankin naisilla. Muuten on naisissa lappalaistyyppi harvemmin selvään huomattavissa, tapaapa niiden joukossa joskus sievänlaisiakin.

Kihlmanin havaintojen mukaan saattaa rodun ulkomuoto olettaamaan lujaa vierasta sekaumista vielä nykyäänkin vallankin kauvemman aikaa merenrannalla sijainneissa kyläkunnissa. Lisättäköön tähän samaa valaiseva seikka yleisen Kannanlahdesta Jäämeren rannikolle käyvän kulkutien, eli »traktin» varrelta. Vaikka nim. lappalaiset yleensä ovat lyhyitä, näki siellä ainakin Sasheihan, Akkalan, Rasnavolokin ja Maanselän lappalaisten seassa miehiä ja naisia, jotka olivat tavattoman pitkiä ja vaaleanverisiä mutta kasvonpiirteiltään epäilemättömästi lappalaisia.

Lappalaisten **vaatetuksesta** laulaa Peder Dass:

Oudot on vaattehet kansan sen
ja kuori on kumma ja muinainen,
mutt' koskaan se ei sitä hylkää.

Skoltit sen kuitenkin ovat melkein kokonaan hyljänneet ja pukevat itsensä useimmiten Venäjältä ostettuihin, käytettyihin, nykyaikaisiin vaatteisiin. Varsinskin kylässä näin minä ennen mainitussa lappalaisjuhlassa miehillä pitkiä käyntitakkeja, lakeijanpukuja kiiltävine nauhoineen ja nappeineen, raitaisia housuja, venäläisiä tasapesäisiä ynnä kaikenlaisia vormulakkeja, patiinia, puolikenkiä ja saappaita kirjavia paitoja, jopa oli eräällä herrastelijalla silkkihuivi kaulassa ja toisella kokokalossit jalassa kesäisen juhlapäivän kunniaksi.

Naisilla oli kaikenlaisia heleitä mutta myös tummia värejä vaatetuksessaan, jona oli joko aitovenäläinen sarafaani esiliinan keralla tai hame ja löysä röijy sekä uusinta muotia olevat kengät. — Kansallisia vaatekappaleita olivat lappalaiset «ruohokengät» (niissä käytetään heiniä sukien sijasta) poronahkaisine varsineen. Näitä näin pojilla, mutta sangen yleiseen käyt-

tävät niitä muutkin jokapäiväisissä oloissa. Niinikään oli naisten pähine enimäkseen muinaislappalainen «veslin», joka näytti olevan Karjalan naisten «harakan» kaltainen, eroten siitä vain koristustavan ja otsakappaleesta kaarenmuotoisena ulkonevan lipun kautta. Tyttöjen pähine oli päältä avonainen kehys ilman mitään niskalle solmittavia nauhoja. Talvella käytetyt porontaljasta valmistetut päällysvaatteet ovat vielä lisättävät näihin lappalaisten muinaisesta kuoresta säilyneihin reliikkeihin.

Muuten ovat ainakin Varsinkin ja Jokonskin lappalaiset haluttomia muuhun toimeen kuin kalastukseen, he ovat verukkeita hakevia ja kiskomiiseen taipuvaisia. Minulta vaadittiin Varsinskissa 6 ruplaa muutaman km. pituisesta venematkasta, ja kun siihen en myöntynyt, ei luvattu kyytiä mistään hinnasta. Samoin oli varsin vaikeata saada opasta tuntureille, mutta niin sen kuin venekyydinkin hankintaan oli asukkaita suorastaan pakotettava korkeiden suosituskirjaini avulla. Ja korvaukseksi olisivat tyhjäts konservilaatikot, veitset ja muut kapineet kelvanneet paljon paremmin kuin raha, jolla ei täällä ole sanottavaa arvoa.

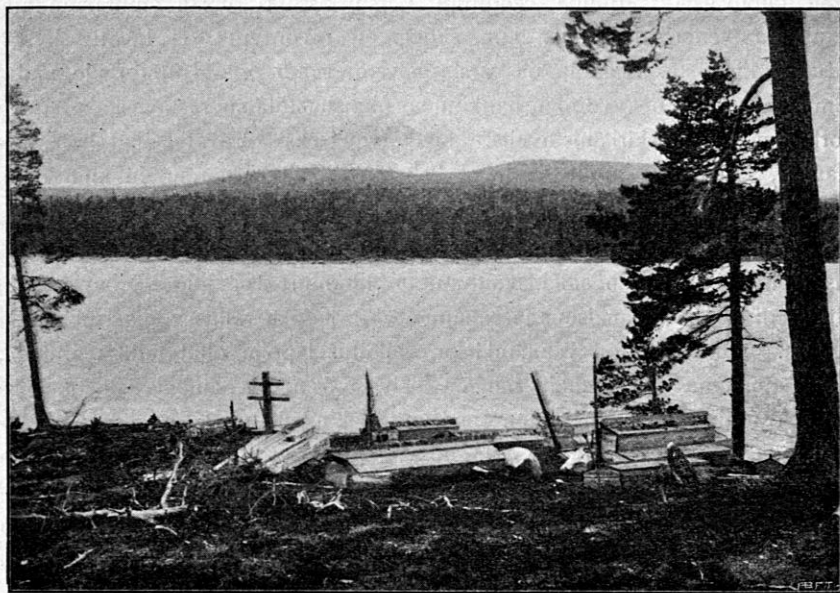
Lappalaisten **kieli**, itsessään jo suuresti eroava Ruijan ja Suomen lapista, on Kuolan niemimaalla jakautunut useihin murteisiin, joiden eroavaisuutta yhäti edistää se hajanaisuus ja vähäinen yhteys, joka vallitsee alkuasukkaiden kesken. Sitä paitsi on venäjänkielen vaikutus lappiin ollut mitä mahtavin, se on tunkenut alhaisintakin hengenviljelystä osottavia sanoja tieltään, ja se on jo osittain tullut lappalaisten omaisuudeksikin, sillä venäjää solkkaa kaikkialla ainakin miehinen väestö. Ja missä lappalaiset ovat tulleet lähempään yhteyteen venäläisten kanssa, siellä on lapinkieli lakannut kokonaan kaikumasta, siellä on lapin kansallisuus kadonnut tuon mahtavamman elementin hyökyaaltojen alle. Niin on ainakin laita Ponoissa Kuolan niemimaan itäpäässä.

Joikumista eli lappalaislaulua kuuli kirjoittaja kerran kulkiessaan Imandralla kyytiveneellä, jossa soutajina oli m. m. pari lappalaista. Laulaja oli nuori ja sievä tyttö, joka aikansa ratoksi hyvän purjetuulen puhaltaessa itsestään alkoi «joikumaan». Sanoista ei saanut selvää, mutta sävel oli matalaa, vaihdellen vain muutamissa harvoissa äänissä ja parissa tahtilajissa, jotka viimeainitut päinvastoin suomalaisia kansanlauluja olivat epätasaisia. Luonteltaan oli laulu perin yksitoikkoista, läpeensä samankaltaista hyräilyä, jota ei voi sanoa kaihomieliseksi eikä pehmeäksi vaan pikemmin oudon vakavaksi, kuten on Lapin luontokin.

Hautaustavoista kerrottiin, että ruumis haudataan siihen syvyyteen, jonka mittana on haudattavan pituus olkapäiltä tai toisen ilmoituksen mukaan vain vyötäreeltä jalkoihin, jossa viimeainitussa tapauksessa lasten haudat esim. eivät ole paljoakaan 3 korttelia syvempiä. Täten luullaan kai vainajan

jäävän maan päälle. Kun on talvinen aika ja maa jäässä, poltetaan paikalla roviota, jotta routa pehmiää, ja hiilet ynnä kekäleet kootaan sitte kaikki haudan päälle. Pää sanottiin asetettavan länteen päin, mutta 46 sivulla kuvatulla hautuumaalla näkyi maanpäällisistä arkuista päättäen pää olleen asetettuna luoteen ja luodepohjosen väliin ja parissa vanhemmassa sekä parissa myöhemmässäkin ihan länteen.

Ruumis asetetaan tasapäälliseen arkkuun, kädet ristiin rinnalle, vasempaan käteen «Strashnij sud» (Viimeinen tuomio) niminen kirja tai sen lehti

Lappalainen kalmisto. Imandrassa olevalla Kuolionsaarella.

tai ei mitään, ja oikea käsi pannaan kuten ristinmerkkiä tehdessä. Otsalla on kulta- tai väripaperista kyhätty seppelä.

Kirves, jota hautaa kaivettaessa on käytetty, kerrottiin jätettävän ruumiin viereen, ja lapio vietävän kotiin. Mittakeppi, jonka sijasta nyöriäkin käytetään, sanottiin heitettävän kuhun sattuu. Mainitulla hautuumaalla näkyi kuitenkin erään edellisenä talvena tulleen haudan pinnalla kirves, terä jalapuoleen, ja lapio, pesä pääpuoleen päin asetettuna. Toisella hiukan vanhemmalla, maanpäällistä arkkua vailla olevalla haudalla oli niinkään lapio samassa asemassa, vaikka niitä muuten näkyi makailevan maassakin.

Millaiselta lappalainen kalmisto näyttää, selvennee paraiten kuvastamme, joka on otettu Mogilnij ostrov (Kuolionsaari) nimisellä Imandran saarella.

Se on pieni ja kumpuinen, mitä luonnonihanin saari, jota hautuumaanaan käyttävät Rasnavolokin, Bjelaguban ja Jokostrovan lappalaiset. Norjalainen Friis, jolla myös on kalmisto kuvattuna, ei voi löytää tarpeeksi sanoja kuvaillakseen sitä huolettomuutta ja välinpitämättömyyttä, joka hautuumaanhoidossa muka ilmenee. Onko hän katsellut asioita toisilla silmillä, vai ovatko olot silloin (v. 1867) olleet huonommat, en osaa sanoa, mutta minä en samaa havainnut. Vain saaren solakka havumetsä näkyy niistä ajojen suuresti harvenneen arvatenkin hautojen kartunnan kautta.

Meikäläiselle ovat outoja nuo maanpäälliset arkkusalvokset, joita venäläisellä nimellä kutsutaan «grobnitsoiksi». Niiden perusajatuksena lienee olla kattona edesmenneen ikiasunnolle tai mahdollisesti kuvaannollisena kotina vainajan sielulle. Pääpuolessa on useimmiten pieni aukko, kulmikas tai pyöreä, joka nähtävästi kuvanee akkunaa. Jalkapäässä on taas kreikkalainen Andreaan risti tai vain keppi eli puikko, ja siinä toisinaan jumalan kuva. Joskus on grobnitsa huolehikkaasti maalattu punaisille ja sinisille kolmioille ja leikkauskoristeilla somisteltu. Salvos on juureltaan kivillä tuettu, ja sitäpaitsi kuulutaan pään taakse asetettavan muuan suurempi kivi, sekä keskiruumista hiukan alemman paikan kohdalle salvoksen sisään toinen — taikoja, joiden merkitystä minulle ei uskottu.

Varsinaisista hautuumennoista mainittakoon pyhän savun suitsuttaminen, joka tapahtuu sekä arkkuunpanemisen että haudan peittämisen ja »grob-nitsan» laatimisen jälkeen. Tätä varten tuodaan puisella maljalla, ruukulla tai puisella valinkauhalla hiiliä kotoa.

Vallan valoisa ei ole lappalaisista antamamme kuva, mutta syy ei ole kirjoittajan, joka vaan on kertonut näkemiään ja kuulemiaan, vaan syy on itse aineen. Varjopilvet peittävät Lapin kansan menneisyyttä ja uhkaavat synkinä sen tulevaisuuttakin.

Vielä puolivälissä tätä vuosisataa eleli lappalaisia Paanajärven ja Koutajärven tienoilla pohjoisessa Venäjän Karjalassa, vielä historiallisella ajalla on niitä asunut keski-Suomessa ja keski-Savossa, ja Kristuksen syntymän aikana vieläkin etelämmillä aloilla. Heikompina ovat he saaneet väistyä etäälle pohjolaan etelästä tunkeuvan maanviljelyksen tieltä. Mutta täälläkään he eivät ole saaneet olla rauhassa, tännekin on uutisasutus ja siirtolaisuus seurannut heidän kintereillään ja vieras vaikutus päässyt muuntelemaan heidän olojaan. Lappalaiset ovat vallankin Kuolan niemimaalla alentuneet porolappalaisista kalastajiksi ja jääneet monessa suhteessa takapajulle paimentavista heimolaisistaan Norjassa ja Ruotsissa. Ja kuitenkin on tämä meidän silmillämme nähtynä vain viljelykehitystä, sillä onhan se muutosta liikkuvasta elämästä vakinaisempiin asuntoihin. Tosiasia on lisäksi, että

väestön lukumäärä Venäjän Lapissa on vähemmän päin, osaksi syntymistä suuremman kuolevaisuuden, osaksi venäläistymisen takia. Suruvoittoiselta näyttää niinmuodin Kuolan lappalaisen tulevaisuus verrattuna hänen Skandinaavian tuntureilla elävään veljeensä, joka uskollisena porolleen on epäilemättä säilyvä rauhassa kaukaihin aikoihin jäännöksenä kadonneilta ajoilta, muinaishistoriallisena kummituksena, jonka aluetta saartavat sivistyksen rajamaat.

Binta 1: —